

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**VÝVOJ LIBERÁLNÍCH POLITICKÝCH STRAN V RUSKU PO
ROCE 1991**

AUTOR: Bc. Vladimír Mitić

VEDOUCÍ PRÁCE : PhDr. Josef Mlejnek, PHD.

PRAHA 2010

Autor práce : Bc. Vladimír Mitić

Vedoucí práce :

Oponent práce :

Datum obhajoby :

Hodnocení :

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a uvedl veškeré použité prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 144 254 znaků s mezerami, tj. 80 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze, 20. května 2010

.....

Bc. Vladimír Mitić

Bibliografický záznam :

MITIČ, Vladimír. Vývoj liberálních politických stran v Rusku po roce 1991. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta Sociálních Věd, Institut Politologických Studií, 2010, 99 str., Vedoucí diplomové práce PhDr. Josef Mlejnek, PHD.

Anotace

Hlavním tématem rozebíraným v této diplomové práci je vývoj liberálně orientovaných politických stran v postsovětském Rusku. Při zpracovávání zmíněné otázky základním východiskem bude rozbor programových dokumentů liberálních stran v devadesátých letech minulého století, jakož i analýza vývoje programu v nových podmínkách způsobených politickými změnami roku 2000. Dále, předmětem výzkumu bude i další neméně významná záležitost, a sice volební výsledky liberálních subjektů v období 1993 – 2008. Nicméně, tato práce bude zaměřena rovněž na další významná témata, jako politický vývoj druhé poloviny osmdesátých let, jakož i události předcházející přijetí nové ruské ústavy v první polovině let devadesátých, přičemž v tomto kontextu předmětem výzkumu bude i rozbor celkového politického vývoje 90. let. V závěru diplomové práce tématem rozboru bude i zhodnocení vztahu ruské politické kultury a liberální ideologie, včetně porovnání koncepce „suverénní demokracie“ a modelu demokracie liberální. Závěrečná kapitola této práce pak bude zaměřena na rozbor perspektivy budoucího vývoje ruského politického systému jako celku.

Abstract

The main aim of this thesis is to analyze the position of liberal parties in Russian politics since the 1990s. In order to achieve such goal, this paper is focused primarily on the development of party programmes throughout the Yeltsin and Putin era. In addition to that, this thesis deals with a no less important issue, the parties' electoral results since the first elections in independent Russia, that took place in December 1993. Nevertheless, although the above described topic could be characterized as the central idea of the paper, this thesis - in its second thematic part - discusses matters such as overall evolution of Russian political system in the past twenty years, with focus mainly on the development in independent state of Russia. However, this paper concerns also the question of the role of liberal ideology in Russian politics, compared to Russian political culture. Final chapter of this diploma thesis is devoted to the analysis of future development of Russian political system.

Klíčová slova : Liberalismus, Politické strany, Rusko, Jabloko, Volby, Suverénní demokracie

Keywords : Liberalism, Political parties, Russia, Yabloko, Elections, Sovereign democracy

Obsah:

1. Úvod str. 7
2. Gorbačovovy reformy, rozpad SSSR a zrod nového politického systému Ruské federace str. 9
 - 2.1. Období perestrojky str. 9
 - 2.2. První roky samostatného Ruska str. 12
3. Liberálně orientované subjekty v Rusku před rokem 1917 str. 14
4. Vznik liberálních formací v devadesátých letech, jejich organizační struktura a ideologické vymezení str. 16
 - 4.1. Význam pojmu liberální formace str. 16
 - 4.2. Liberální formace založené v období existence SSSR str. 17
 - 4.3. Liberální strany zformované v samostatném Rusku str. 29
5. Volební výsledky liberálně orientovaných stran v letech 1993 - 1999 str. 43
6. Vnitropolitický vývoj po nástupu Vladimira Putina str. 50
7. Vývoj liberálních politických stran v letech 2000 – 2008 – struktura, programové deklaráce str. 53
8. Volební výsledky liberálních seskupení od roku 2000 str. 65
9. Ruské liberální strany v současnosti str. 68
10. Ruská politická kultura a ideologie liberalismu str. 70
11. Perspektivy budoucího vývoje politického systému Ruské federace str. 78
12. Závěr str. 80
13. Summary str. 83

Teze diplomové práce

Téma : Vývoj liberálních politických stran v
Rusku po roce 1991

Autor : Vladimír Mitić, Institut politologických studií, FSV UK, obor
Politologie

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, PHD.

Cíl práce:

Hlavním tématem rozebíraným v této diplomové práci je vývoj liberálně orientovaných politických stran v postsovětském Rusku. Jedním z témat, projednávaných v této práci bude i shrnutí kořenů ruského politického liberalismu z období před rokem 1917. Při zpracovávání této otázky se budu věnovat zejména problematice programové pozice liberálních stran v devadesátých letech minulého století, jakož i analýze vývoje programu v nových podmínkách způsobených politickými změnami roku 2000. Dále, předmětem práce bude i vývoj vnitřní struktury zmíněné skupiny politických stran. V neposlední řadě se v této práci zaměřím i na neméně významnou záležitost, a sice volební výsledky liberálních subjektů v období 1993 – 2008. Nicméně, v této práci budu rozebírat i další významná témata, jako politický vývoj druhé poloviny osmdesátých let, jakož i události předcházející přijetí nové ruské ústavy v první polovině let devadesátých, přičemž se zaměřím i na rozbor celkového politického vývoje 90. let. V závěru diplomové práce se budu věnovat zhodnocení vztahu ruské politické kultury a liberální ideologie, včetně porovnání koncepce „suverénní demokracie“ a modelu demokracie liberální. Závěrečná kapitola této práce pak bude zaměřena na rozbor perspektivy budoucího vývoje ruského politického systému jako celku.

Osnova:

1. Úvod
 - 1.1. Období přechodu k demokracii v Rusku
 - 1.2. Rok 1993 – zrod nového politického systému
2. Stať
 - 2.1. Historické kořeny ruského liberalismu
 - 2.2. Liberální politické formace 90. let – vznik, organizační struktura
 - 2.3. Ideologické vymezení liberálních stran za vlády Borise Jelcina
 - 2.4. Volební výsledky liberálních subjektů 1993 – 1999
 - 2.5. Vnitropolitický vývoj po nástupu Vladimira Putina
 - 2.6. Vnitřní vývoj liberálních stran v období 2000 – 2008 – struktura, programové deklaráce
 - 2.7. Volební výsledky 2000 – 2008
 - 2.8. Liberální část politického spektra dnes
3. Závěr
 - 3.1. Ruská politická kultura a ideologie liberalismu
 - 3.2. Perspektivy budoucího vývoje politického systému Ruské federace

Seznam odborné literatury

Knižní zdroje :

A. Brown, L. Shevtsova (eds.) : Gorbachev, Yeltsin, and Putin : Political leadership in Russia's transition, Carnegie endowment for international peace, Washington 2001

J. Gajdar : Dni poražení i poby, Vagrius, Moskva 1997

A. Heywood : Politické ideologie, Eurolex Bohemia, Praha 2005

V. Hloušek, L. Kopeček (eds.) : Demokracie, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2003

J. Holzer : Politické strany Ruska, CDK, Brno 2004

B. Jeljcin : Predsednički maraton, BMG, Bělehrad 2002

Z. Koudelka, R. Vlčková : Ústavní systém Ruska : Ústava Ruské federace, Masarykova Univerzita, Brno 1996

M. Makfol, A. Rjabov (eds.) : Rossijskoje občestvo: Stanovlenije demokratičeskikh cennostej? , Gendal'f, Moskva 1999

M. Makfol, N. Petrov, A. Rjabov (eds.) : Rossija v izbiratel'nom cikle 1999-2000 godov, Gendal'f, Moskva 2000

R. Sakwa : Gorbachev and his reforms, 1985 – 1990, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1991

R. Sakwa : Russian politics and society, Routledge, London 2002

L. Shevtsova: Putin's Russia, Carnegie endowment for international peace, Washington 2005

L. Shevtsova: Russia – Lost in transition : Yeltsin and Putin Legacies, Carnegie endowment for international peace, Washington 2007

L. Shevtsova: Yeltsin's Russia : Myths and reality, Carnegie endowment for international peace, Washington 1999

J. Šedo : Volební systémy postkomunistických zemí, CDK, Brno 2007

F. Zakaria : Future of freedom : Illiberal democracy at home and abroad, W. W. Norton and company, 2004

A. I. Zevelev, V. V. Šelochajev, J. P. Sviridenko (eds.) : *Političeskije partii Rossii : Istorija i sovremennost'*, ROSSPEN, Moskva 2000

Periodické zdroje :

N.V. Anochina, B. J. Meleškina : *Proporcional'naja izbiratel'naja sistema i opasnosti prezidencializma : Rossijskij slučaj*, in : *Polis, Političeskije isledovanija*, no. 5, 2007, pp. 8 – 24

N. V. Čestnejšin : *Konservatism i liberalizm : toždestvo i različie*, in : *Polis, Političeskije isledovanija*, no. 4, 2006, pp. 168 - 173

M. S. Fish : *The predicament of Russian liberalism : evidence from the december 1995 parliamentary elections*, in : *Europe – Asia studies*, vol. 49, no. 2, 1997, pp. 191 – 220

A. Fogelkrou : *Constitutionalism and the Presidency in the Russian Federation*, in : *International Sociology*, vol. 18, no. 1, 2003, pp 181 – 198

H. E. Hale : *Why Not Parties? Electoral Markets, Party Substitutes, and Stalled Democratization in Russia*, in : *Comparative Politics*, vol. 37, no. 2, 2005, pp. 147 - 166

H. E. Hale : *Yabloko and the challenge of building a liberal party in Russia*, in : *Europe – Asia studies*, vol. 56, no. 7, 2004, pp. 993 – 1020

J. Holzer : *Jasný výsledek versus nejasná perspektiva – ruské prezidentské volby 2000*, in : *Středoevropské politické studie*, č. 2, roč. II, jaro 2000

J. Holzer : *Konstanty ve vývoji ruských liberálních stran*, in : *Středoevropské politické studie*, č. 0, roč. I, léto 1999

J. Holzer : *Mnoho je cest k ruskému člověku – Poznámka k aplikaci teorie stranických rodin na ruské stranické spektrum*, in : *Středoevropské politické studie*, č. 2-3, roč. IV, jaro - léto 2002

J. Holzer : *„Proprezidentská strana“ - modelový typ ruské stranické soustavy*, in : *Středoevropské politické studie*, č. 4, roč. II, podzim 2000

J. Holzer : *Ruská politika a fenomén politické kultury*, in : *Středoevropské politické studie*, č. 2-3, roč. V, jaro - léto 2003

G. F. Hrustov : *Sud'by demokracji v Rossii*, in : *Polis, Političeskije isledovanija*, no. 1, 2008, pp. 183 – 187

M. Hyde: *Putin's Federal Reforms and Their Implications for Presidential Power in Russia*, in : *Europe – Asia studies*, vol. 53, no. 5, 2001, pp. 719 - 743

- J. T. Ishiyama: Candidate recruitment and the development of Russian political parties, 1993 – 99, in: Party politics, vol. 7, no.4, 2001, pp. 387 - 411
- A. F. Ivanov, S.V. Ustimenko: Samoderžavnaja demokratija : dualističeskij harakter rossijskogo gosudarstvennogo ustrojstva, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 5, 2007, pp. 56 - 67
- G. L. Kertman: Status partii v rossijskoj političeskoj kul'ture, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 1, 2007, pp. 120 – 131
- H. Kitschelt: Formation of party cleavages in post – communist democracies, in: Party politics, vol. 1, no.4, 1995, pp. 447 - 472
- I. McAllister, S. White: Democracy, political parties and party formation in postcommunist Russia, in: Party politics, vol. 1, no. 1, 1995. pp. 49 – 72
- A. J. Mel'vil', I. N. Timofeev: Rossija 2020 :Al'ternativnyje scenarii i obščestvennyje predpočtenija, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 4, 2008, pp. 66 - 85
- Ja. A. Pljajs : Partijnoje strojitel'stvo v Rossii, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 5, 2007, pp. 149 – 166
- J. H. Pammett, J. Debardeleben: Citizen orientations to political parties in Russia, in : Party politics, vol. 6, no. 3, 2000, pp. 373 - 384
- P. V. Panov : Vybory v Rossiji : Institucional'naja perspektiva, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 5, 2008, pp. 99 - 112
- T. F. Remington, S. S. Smith : The development of parliamentary parties in Russia, in : Legislative studies quarterly, vol. 20, no. 4, 1995, pp. 457 – 489
- T. F. Remington : The evolution of Executive – Legislative Relations in Russia since 1993, in : Slavic Review, vol. 59, no. 3, 2000, 499 - 520
- R. Rose, N. Munro, S. White : Voting in a floating party system : 1999 Duma elections, in : Europe – Asia studies, vol. 53, no. 6, 2001, pp. 419 - 443
- R. Rose, E. Tikhomirov, W. Mishler : Understanding Multi – party Choice : The 1995 Duma election, in : Europe – Asia studies, vol. 49, no.5, 1997, pp. 799 - 823
- R. Sakwa : The Russian elections of december 1993, in : Europe – Asia studies, vol. 47, no.2, 1995, pp.195 – 227
- R. Sakwa : The 2003 – 2004 Russian elections and prospects for democracy, in : Europe – Asia studies, vol. 57, no.3, 2005, pp. 369 - 398

R. Sil, C. Chen : State legitimacy and the (in)significance of democracy in post – soviet Russia, in :Europe – Asia Studies, vol. 56, no. 3, 2004, pp. 347 – 368

M. A. Smith : The Putin Presidency : Establishing Superpresidentialism, Conflict Studies Research Centre, February 2002, ISBN 1 - 903584 - 62 - 0

M. A. Smith : Sovereign Democracy : the Ideology of Yedinaya Rossiya, Conflict Studies Research Centre, August 2006, ISBN 1 - 905058 - 82 – 9

M. A. Smith : The Russian Presidential Succession, Advanced Research and Assessment Group, January 2008, ISBN 978 – 1 – 905962 – 33 – 4

J. Squier : Civil Society and the Challenge of Russian Gosudarstvennost, in : Demokratizatsiya, vol. 10, no. 2, 2002, pp. 166 - 182

V. A. Van'kov : Poselenčeskaja struktura v elektoral'nom povedenii, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 6, 2003, pp 88 - 103

M. A. Weigle : Political participation and party formation in Russia, in : Russian review, vol. 53, no. 2, 1994, pp. 240 – 270

S. White, M. Wyman, S. Oates : Parties and voters in the 1995 Russian Duma election, in : Europe – Asia studies, vol. 49, no. 5, 1997, pp. 767 - 798

T. I. Zajceva : V zaščitu ruskogo liberalizma, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 1, 2006, pp. 175 - 182

Internetové zdroje:

Občanská síla, oficiální stránky:

www.gr-sila.ru

Svaz pravicových sil, oficiální stránky:

www.sps.ru

Hnutí Jiné Rusko, oficiální stránky:

www.theotherussia.ru

Ruská sjednocená demokratická strana Jabloko, oficiální stránky:

www.yabloko.ru

1. Úvod

Hlavním tématem této diplomové práce, jak vyplývá již z názvu, je problematika vývoje liberálně zaměřených stran v politickém systému postkomunistického Ruska. Při rozboru této záležitosti se budu věnovat zejména analýze programových dokumentů jednotlivých politických stran, řazených do uvedené ideologické skupiny. Současně se však budu zabývat i vnitřním vývojem zmíněných subjektů po roce 1991, přičemž uvedené záležitosti v této práci budou rozděleny do tří tématických kapitol, v závislosti na celkových proměnách ruského politického systému.

První z uvedených kapitol je věnována vývoji liberálních stran v období vzniku samostatného ruského státu, a zrodu a následném vývoji nového politického systému této země. Ve druhé naopak je řeč o vývoji stran náležících k liberální části politického spektra za vlády druhého ruského prezidenta. Třetí kapitola, pojednávající o liberálních stranách, pak je zaměřena na tyto subjekty a jejich postavení v rámci ruského politického systému po uplynutí posledního volebního cyklu, v letech 2007 – 2008.

Součástí této práce, v jisté míře související s výše popsanou tématickou částí, je i rozbor volebních výsledků politických stran, hlásících se k ideologii liberalismu, či jejich resp. jimi podporovaných kandidátů, v prezidentských a parlamentních volbách, konaných od roku 1993. Rovněž tato část diplomové práce je chronologicky rozdělena, a sice na období Borise Jelcina (1993 – 1999) a dobu vlády Vladimira Putina (2000 – 2008).

Ze zdrojů, ze kterých budu vycházet při zpracovávání výše uvedených částí diplomové práce, je potřeba zmínit monografii Jana Holzera „Politické strany Ruska“, především pak kapitolu této knihy pojednávající význam pojmu liberalismus v ruských podmínkách. Dále, v této části práce budu čerpat i z webových stránek jednotlivých politických stran zkoumaných v této práci, konkrétně dvou

nejvýznamnějších subjektů – Jabloka a Svazu Pravicových Sil, přičemž z těchto zdrojů budu vycházet zejména při analýze stranických programů.

V těchto kapitolách, i když v daleko menší míře, rovněž využiji i publikace Lili Shevtsové, „Yeltsin’s Russia“ a „Putin’s Russia“. Rovněž, co se týče voleb konaných po roce 1993 – zejména těch parlamentních – budu vycházet i z tématicky zaměřených odborných článků.

Dále, součástí této diplomové práce bude i pojednání o ruském liberalismu z období před rokem 1917, přičemž v této kapitole budu vycházet z výše uvedené publikace Jana Holzera, ale i monografie kolektivu ruských autorů, vedených A. Zevelevem, pojednávající o dějinách ruských politických stran – „Političeskije Partii Rossi“, jakož i knihy vzniklé pod vedením M. Švankmajera, „Dějiny Ruska“.

Nicméně, součástí diplomové práce jsou i kapitoly pojednávající o obecném vývoji ruského politického systému. V první z kapitol této tématické části práce se jedná zejména o okolnostech předcházejících vzniku samostatného ruského státu, konkrétněji řečeno závěrečné fázi perestrojky či událostech roku 1991, předcházejícím rozpad SSSR. Dále jsou ve stejné kapitole popsány události roku 1993 a následný vznik nového politického systému.

Do této tématické části diplomové práce však náleží také i rozbor politického vývoje v Ruské federaci po nástupu nového prezidenta roku 2000. Nicméně, ústřední záležitostí v této části práce je otázka vztahu ruské politické kultury a liberalismu jako politické ideologie, k jejíž projednání dochází v navazující kapitole. Součástí této kapitoly je i srovnání modelu liberální demokracie s ruskou verzí demokratického politického systému, nazvanou demokracie suverénní.

Konečně, v závěrečné kapitole diplomové práce, tématicky rovněž náležící do druhé části, je probrána problematika perspektivy

budoucího vývoje ruského politického systému, přičemž výchozím bodem pro pojednání o této záležitosti jsou události ze závěru druhého funkčního období Vladimira Putina.

V této části práce budu vycházet z publikace Richarda Sakwy „Gorbachev and his reforms : 1985 – 1990“, dále také knihy téhož autora „Putin : Russia’s choice“ či díla Michaela McFaula „Russia’s unfinished revolution“. Rovněž, při zpracovávání této části využiji i již uvedené publikace Jana Holzera či Lilií Shevtsovové, přičemž budu čerpat i z jiných děl této autorky, zejména knihy „Russia : lost in transition“.

Dále, v neposlední řadě, budu čerpat i z paměti Borise Jelcina, knihy nazvané „Prezidentský maratón“. I v této části práce však budu nepochybně vycházet z článků i jiných odborných textů.

2. Gorbačovovy reformy, rozpad SSSR a zrod nového politického systému Ruské federace

2.1. Období perestrojky

Počátky vývoje občanské společnosti v soudobém Rusku, resp. tehdejší Sovětském Svazu lze zasadit do druhé poloviny 80. let 20. století, období vlády Michaila Gorbačova. V této době dochází k nejrozsáhlejším společenským reformám od druhé světové války.

Ačkoli se zprvu jednalo o ekonomické reformy, s postupem doby se však změny rozšířily na ostatní aspekty společenského života, nejvíce se však, zvláště v pozdějších fázích, dotkly oblasti politiky. V tomto kontextu je třeba vyzdvihnout zejména vytvoření nového legislativního tělesa, Shromáždění lidových poslanců, o celkovém počtu 2250 členů, ze kterých byly dvě třetiny voleny přímo, zbytek

byl však delegován Komunistickou stranou SSSR a jinými společenskými organizacemi¹.

Další poměrně významnou událostí, se změnou institucionální struktury úzce související, bylo konání částečně svobodných voleb, do výše uvedených dvou třetin nového parlamentu. V těchto volbách, vyznačujících se vysokou účastí, došlo, a to i kvůli klauzuli, dle které vládnoucí strana měla 100 rezervovaných mandátů, ke zvýšení počtu poslanců náležících ke Komunistické straně, nicméně současně došlo ke změně profesní struktury parlamentu, ve srovnání s Nejvyšším Sovětem, představujícím legislativní složku moci v období před zahájením perestrojky².

Co se týče liberálů či disidentů, mj. Sacharova či Jelcina, jejich kandidatura byla ztížena tím, že nebyli nominováni³, většina z nich však do parlamentu prošla, a to prostřednictvím míst určených pro delegáty společenských organizací. Boris Jelcin, již v této době jedna z hlavních osobností liberální frakce KSSS, se do nového parlamentu probojoval po drtivém vítězství nad protikandidátem z řad stranických konzervativců⁴.

Další významnou událostí této doby byly volby do parlamentů jednotlivých republik SSSR, zejména pak volby ruské, konané roku 1990. V těchto volbách, ačkoli nekomunistické strany stále nemohly nasazovat vlastní kandidáty, nicméně došlo k některým zásadním

¹ Sakwa, R. : Gorbachev and his reforms, 1985 – 1990, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1991, str. 134.

² tamtéž, str. 138.

³ tamtéž, str. 135.

⁴ tamtéž, str. 137.

změnám, jako bylo například zrušení míst rezervovaných pro zástupce společenských organizací⁵.

I tyto volby, konané do ruského shromáždění lidových poslanců, podobně jako jím předcházející volby sovětské, nebyly zcela svobodné, jelikož v této době docházelo teprve k zakládání nových politických stran⁶, a navíc klauzule o vedoucí úloze KSSS byla zrušena jen několik měsíců před konáním voleb.

V těchto volbách, konkrétně volbách 1068 členů nově zformovaného ruského parlamentu, volených na základě dvoukolového většinového systému⁷. I vzhledem k tomu, že jedinou kandidující stranou byla KSSS, třebaže mnozí její kandidáti vystupovali jako nezávislí, volby skončily vítězstvím vládnoucí strany. Nicméně i opoziční seskupení, jmenovitě Demokratické Rusko, také získaly⁸. Největším úspěchem liberálně orientovaných politických sil bylo zvolení Borise Jelcina do čela nového parlamentu. Naopak, několik dní po volbách do ruského parlamentu byl na zasedání parlamentu sovětského prezidentem SSSR zvolen Michail Gorbačov. Avšak v tomto roce dochází k převratným změnám. Konkrétně, v červenci přijal nový ruský parlament usnesení o vyhlášení suverenity RSFSR⁹.

Dle názoru některých autorů totiž právě urychlené politické reformy výrazně napomohly rozpadu Sovětského svazu o rok později¹⁰. Této

⁵ McFaul, M. : *Russia's unfinished revolution*, Cornell University press, New York 2001, str. 55, cit. dle N.A.Mikhaleva, L.A.Moroza : *Reforma republikanského izbiratelnogo zakonodatelstva*, *Sovetskoe Gosudarstvo i pravo* 6 (1990), str. 31.

⁶ McFaul, M. : *Russia's unfinished revolution*, Cornell University press, New York 2001, str. 56.

⁷ tamtéž, str. 55.

⁸ Sakwa, R. : *Gorbachev and his reforms, 1985 – 1990*, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1991, str. 141.

⁹ McFaul, M. : *Russia's unfinished revolution*, Cornell University press, New York 2001, str. 87-88.

¹⁰ tamtéž, str. 62.

významné události však předcházely nesporný úspěch liberálních politických sil – zvolení Borise Jelcina ruským prezidentem, a to dokonce v přímých volbách¹¹.

Nový ruský prezident jen několik měsíců od svého zvolení odehrál významnou úlohu v porážce pučistů, jejichž záměrem bylo zatčení Michaila Gorbačova a jeho odstavením od moci zvrátit dosavadní reformní kurs. Boris Jelcin rovněž byl jedním z hlavních aktérů rozpadu SSSR, když společně s prezidenty Běloruska a Ukrajiny podepsal Bělověžskou dohodu, ukončující existenci tohoto státního útvaru¹².

2.2. První roky samostatného Ruska

Nově se rodící stát – Ruská Federace – zvláště pak jeho vrcholní představitelé – tak stáli před poměrně obtížnými úkoly, zejména rozsáhlými reformami, ale také vybudováním nových institucí. Toto období, trvající zhruba do konce roku 1993, je zároveň dobou formování základů stranického systému Ruska, ve kterém významný podíl měly zejména liberálně orientované strany, z nichž se některé prostřednictvím vrcholných představitelů zpočátku podílely na moci. Takový byl případ strany Volba Rusko ruského premiéra ze začátku 90. let Jegora Gajdara.

Dále, mezi významné osobnosti, které je možné zařadit do liberálního, resp. reformistického proudu v ruské politice, již v této době patřil i Grigorij Javlinskij, který dříve působil v sovětském státním aparátu, a na začátku existence samostatného Ruska byl dokonce i kandidátem na premiéra¹³.

¹¹ tamtéž, str. 97.

¹² tamtéž, str. 129.

¹³ Shevtsova, L.: Yeltsin's Russia : Myths and reality, Carnegie endowment for international peace, Washington 1999, str. 23.

Co se týče obecné politické situace v tehdejší Rusku, období 1991 – 1993 lze charakterizovat jako období nejistoty a spíše než budování státních institucí mocenský boj dvou institucí – ruského parlamentu (Shromáždění lidových zástupců) a prezidenta Borise Jelcina, které kulminovalo v říjnu roku 1993.

Tehdy došlo k rozuzlení ústavní krize, když Boris Jelcin proti oponentům z řad parlamentu povolal armádu¹⁴. Třebaže později došlo k propuštění tehdy zatčených politických protivníků¹⁵, lze takový postup nového prezidenta Ruské Federace stěží označit za demokratický.

I díky tomuto nestandardnímu postupu měl Boris Jelcin volné ruce k prosazení vlastní reformy ruských politických institucí. Dalším významným okamžikem novodobých politických dějin Ruska bylo konání pluralitních voleb do nového ruského parlamentu – Ruské Dumy – souběžně s referendem o nové ústavě. Lze říci, že schválením této ústavy byla ukončena jedna etapa přechodu k demokracii v Rusku, byť se jednalo o systém poměrně křehký.

Ústava z prosince 1993 v porovnání s předcházejícím obdobím zaváděla do nového ruského politického systému několik podstatných změn, a sice – především vzhledem k nedávným událostem – silného prezidenta, který byl současně hlavou státu a vzhledem ke svému vztahu k vládě i hlavou exekutivy¹⁶, na druhou stranu došlo k výraznému oslabení parlamentu, a to i prostřednictvím nového volebního zákona, podle kterého byla z celkového počtu 450 členů dolní komory nového legislativního sboru polovina volena na základě

¹⁴ tamtéž, str. 88.

¹⁵ tamtéž, str. 104.

¹⁶ Koudelka, Z., R. Vlčková : Ústavní systém Ruska : Ústava Ruské federace, Masarykova Univerzita, Brno 1996, str. 52-53.

poměrného systému, druhá polovina pak prostřednictvím jednokolového většinového volebního systému¹⁷.

Dále, parlament Ruské Federace se skládal ze dvou komor, přičemž komora horní – Rada Federace – byla složena z vrcholných představitelů federálních subjektů¹⁸. Nicméně, takový volební systém – zvláště systém použitý pro dolní komoru – však stěží napomáhal vybudování pro demokracii klíčové záležitosti – stabilního stranického systému – zejména vzhledem k tomu, že, jak bylo výše uvedeno, toto těleso bylo voleno dvojitým způsobem. Zatímco poměrně volena polovina dolní komory přispívala ke koncentraci stranického systému, zbývající část parlamentu - volena většinově - spíše koncentraci znemožňovala.

3. Liberálně orientované subjekty v Rusku před rokem 1917

Přesto, že na přelomu 80. a 90. let minulého století dochází k rozkvětu stranického života – ve kterém nikoli nevýznamnou roli hrály liberálně zaměřené subjekty – neznamená to, že strany – zvláště ty hlásící se k zmíněné ideologii – byly v ruském politickém životě fenoménem novým. V ruském politickém životě se liberální strany – přičemž toto označení je třeba chápat v tehdejším ruském společensko-politickém kontextu – prvně objevily již začátkem minulého století. Rusko druhé poloviny 19. Století lze charakterizovat jako industrializující se zemi, přičemž je třeba připomenout i v této době probíhající společenské reformy, zejména pak zrušení nevolnictví z roku 1861¹⁹.

¹⁷ Shevtsova, L.: Yeltsin's Russia : Myths and reality, Carnegie endowment for international peace, Washington 1999, str. 100.

¹⁸ tamtéž, str. 93.

¹⁹ Švankmajer, M. a kol. : Dějiny Ruska, NLN, Praha 2004, str. 257 - 259.

Tyto reformy, uskutečňované za vlády cara Alexandra II, však neměly dlouhého trvání, neboť ke sklonku jeho vlády – Alexandr II podlehl atentátu – ustávaly reformní aktivity, navíc syn zavražděného cara a jeho nástupce Alexandr III se k otázce společenských reforem stavěl poměrně negativně²⁰. K nové vlně liberalizace společnosti pak dochází za vlády Mikuláše II. V období panování posledního cara dochází k jedné v tehdejších ruských podmínkách převratné události, ustavení parlamentu – Státní Dumy²¹.

Co se týče celkového politického života země, zmíněné období je charakteristické i tím, že dochází k rozvoji stranickopolitické scény, přičemž za jednu z nejvýznamnějších ideologických skupin je možné označit strany hlásící se k liberalismu. O této poměrně rozsáhlé části politického spektra nicméně nelze říct, že by panovala ideová jednota. V této době bylo možné vymezit dva hlavní proudy v rámci liberálně orientovaných sil – konzervativní a radikální.

První z nich byl zastoupen zejména subjekty blízkými dvoru, konkrétně Svazem 17. Října. Tento subjekt, některými zdroji označený za formaci pravicově liberální²², ve svém programu vyzdvihoval zejména požadavek zavedení všeobecného volebního práva, dále pak úsilí o zlepšení sociální situace obyvatelstva, ale i otázku občanských práv. Oproti tomu, hlavní silou radikálního proudu ruského liberalismu začátku minulého století byla Konstitučně Demokratická strana, zkráceně nazývaná také strana kadetů²³. Program této strany sice obsahoval některé body podobné programovým zásadám výše uvedené strany, avšak celkově byl

²⁰ tamtéž, str. 277 - 279.

²¹ tamtéž, str. 295 - 296.

²² Holzer, J. : Politické strany Ruska, CDK, Brno 2004, str. 193.

²³ tamtéž, str. 193.

program kadetů zaměřen spíše na institucionální změny, než na zlepšení sociální situace²⁴.

Z hlavních kapitol programu KDP lze jmenovat například problematiku soudnictví, dále pak novou zákonnou úpravu otázek týkajících se sféry zemědělství, či v neposlední řadě finanční a ekonomické záležitosti²⁵. Nicméně, v této části stranického spektra lze vymezit i třetí podskupinu subjektů, a sice uskupení zastupující užší skupinové zájmy – ideově stojící mezi oběma výše uvedenými póly – strany spjaté s nově se rodícími zájmovými skupinami²⁶.

4. Vznik liberálních formací v 90. letech, jejich organizační struktura a ideologické vymezení

4.1. Význam pojmu liberální formace

Pojem „liberální formace“ v uvedeném období je možné interpretovat několika způsoby. Pod tímto souhrnným označením se rozumí jak „liberální křídlo KSSS“, tak i „liberální komunista“ - příslušník liberálního křídla KSSS, či „liberální strana“, přičemž v této době v SSSR - či později v samostatném Rusku - takto ideologicky zařazených subjektů vzniklo více.

Toto ideologické označení aplikované na ruské politické podmínky lze vyložit jak v dobovém kontextu, tak i s ohledem na předrevoluční tradice ruského liberalismu - kterým je věnována zvláštní kapitola této práce. Vezmeme-li v potaz všeobecnou politickou situaci v tehdejší Rusku, je možné vytýčit několik hlavních bodů, charakteristických pro subjekty hlásící se k této ideologii.

²⁴ tamtéž, str. 196 - 197.

²⁵ tamtéž, str. 196.

²⁶ Karnišin, V. J. : Partii promyšlenikov i predprinimatelej, in : Zevelev, A. I., V. V. Šelochajev, J. P. Sviridenko : Političeskije partii Rossii : Istorija i sovremennost', ROSSPEN, Moskva 2000, str. 97 - 109.

Zásadní záležitostí - plynoucí z liberálních hodnot - bylo vybudování struktur občanské společnosti. Dále, neméně významným bodem bylo zavedení institucí tržního hospodářství. V neposlední řadě je však nutné zmínit i úsilí o zavedení liberálně demokratického politického systému.

Při pohledu na počátky vývoje liberálních seskupení v moderním Rusku je tak třeba vycházet zejména z poznatku, že se k této ideologii zpočátku hlásily nejen osobnosti skutečně liberálně smýšlející, ale i reformně orientovaní představitelé tehdy stále vládnoucí strany²⁷.

Jednou z organizací, vzniklých na základě spojení dvou výše uvedených skupin, byla i Mezuregionální skupina poslanců, požadující zavedení dílčích politických změn v duchu výše uvedené charakteristiky liberální ideologie, a sice decentralizaci státní moci, či legalizaci soukromého vlastnictví²⁸.

4.2. Liberální formace založené v období existence SSSR

Jak bylo naznačeno v první kapitole, v rámci obnovení multipartismu došlo v Rusku i k zakládání liberálních subjektů, které se v 90. letech odehrálo ve dvou fázích. Co se týče první fáze vývoje liberální (či demokratické) části politického spektra, mezi nejvýznamnější subjekty, které se ve větší či menší míře podílely na politickém životě samostatného ruského státu, je možné zařadit Demokratickou stranu Ruska Nikolaje Travkina, dále pak Republikánskou stranu Ruské Federace, či Hnutí demokratické Rusko, jehož klíčovou postavou byl Sergej Kovaljov.

První ze zmíněných subjektů, DPR (Demokratičeskaja Partija Rossii - DPR), byl založen již v první polovině roku 1990, přičemž se zakládající konference strany účastnili představitelé různorodých

²⁷ Holzer, J. : Politické strany Ruska, CDK, Brno 2004, str. 199.

²⁸ tamtéž, str. 200.

skupin, jmenovitě již zmíněné Meziregionální skupiny poslanců, či členové KSSS vystupující v „Demokratické platformě“ uvnitř vládnoucí strany²⁹.

Již na ustavujícím sjezdu strany došlo k rozkolu, ohledně podoby vedení strany, když dvě zmíněné skupiny podpořily návrh N. Travkina zřídit instituci předsedy strany, zatímco ostatní skupiny účastníci se sjezdu – zástupci Leningradské lidové fronty a Moskevského sdružení voličů – se zasazovaly o zavedení kolektivního předsednictví.³⁰ Když této delegátské frakci nevyšel záměr, její členové sjezd opustili, a založili Svobodnou demokratickou stranu Ruska, zatímco předsedou DPR se stal N. Travkin³¹.

Začátkem následujícího roku se tato strana stala součástí Hnutí demokratické Rusko, ve kterém společně s Ruským Křesťansko – demokratickým hnutím a Konstitučně Demokratickou stranou – Stranou národní svobody vytvořila frakci „Národní Shoda“³². Jelikož na rozdíl od vedení hnutí tato frakce vystupovala proti rozpadu SSSR, Národní Shoda z hnutí vystoupila. Na jaře roku 1992 DPR utvořila koalici s Lidovou stranou „Svobodné Rusko“ Alexandra Ruckého.

K těmto dvěma stranám se později přidaly i další subjekty – Všeruský svaz „Obnova“, Ruský svaz mládeže, koalice byla pojmenována

²⁹ Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

³⁰ Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

³¹ Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

³² Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

„Občanský Svaz“³³. Po dubnovém referendu 1993 DPR přijala usnesení o pozastavení členství v této koalici. V době říjnové krize téhož roku pak strana stála na straně nově vznikajícího režimu, tedy prezidenta Jelcina³⁴.

Po prvních volbách do nově utvořeného parlamentu, kdy DPR získala 5,5 % hlasů, dochází k prvním třenicím, jelikož předseda strany Travkin byl jmenován ministrem bez portfeje, zatímco jiné významné stranické osobnosti vystupovaly spíše jako poslanci opozice³⁵. Tato stranická krize byla později vyřešena odchodem N. Travkina jak z čela poslaneckého klubu, tak i z vedení strany, přičemž těchto dvou funkcí se ujali jeho největší straničtí oponenti – Stanislav Govoruchin a Sergej Glazjev³⁶. Sám N. Travkin v následujících volbách vystoupil jako kandidát subjektu Náš Dům – Rusko tehdejšího premiéra RF Viktora Černomyrdina³⁷.

DPR, ve zmíněných volbách kandidující jako součást Kongresu Ruských Občín, propadla, neboť se tomuto bloku nepodařilo překročit volební klauzuli. Podobně skončila i další odštěpenecká frakce – Blok S. Govoruchina – byť její lídr získal poslanecký mandát

³³Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

³⁴Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

³⁵Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

³⁶Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

³⁷Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

v jednomandátovém volebním obvodě³⁸. Před prezidentskými volbami roku 1996 se strana rozhodla pro podporu Alexandra Lebed'e, některé regionální organizace DPR se však postavily za úřadujícího prezidenta B. Jelcina³⁹.

Rozebereme – li program Demokratické strany Ruska podrobněji, je možné konstatovat, že programová orientace tohoto subjektu zásadně souvisela s vnitrostranickým vývojem. Mezi základní body programu přijatého na prvním stranickém sjezdu, v květnu 1990, lze zařadit například požadavek na konání svobodných voleb, dále pak vyhlášení samostatného Ruska, jakožto demokratického státu⁴⁰.

Z ekonomické části programu DPR je třeba jmenovat žádost o zavedení práva rolníků vlastnit půdu, jakož i integraci Ruska do světové ekonomiky. Na prvním sjezdu strany byl do programu zanesen i požadavek deideologizace vědy a kultury⁴¹. Na dalším stranickém kongresu, v dubnu 1991, došlo k schválení nového programu, který vytýčil základní zásady, jmenovitě vybudování občanské společnosti, svobodu podnikání, či zaručení soukromého vlastnictví⁴².

³⁸Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

³⁹Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁴⁰Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁴¹Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁴²Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

Třetí sjezd, konaný koncem téhož roku, pouze stranický program modifikoval, vzhledem k převratným politickým událostem. V následujících letech dochází k ideologickému posunu strany, a současně i k změně programových priorit. Jednalo se především o ekonomické otázky, zejména roli státu. Dle nového programu DPR mělo úkolem státu být stimulování výroby, jakož i podpora domácích výrobců⁴³.

Co se týče programového vývoje strany, je třeba zmínit i sedmý sjezd z prosince 1994, kdy nově zvolený předseda strany S. Glazjev vystoupil s návrhem na vypracování nového programového dokumentu, přičemž výsledkem bylo zpracování předvolebního programového prohlášení na následujícím sjezdu, který se konal v létě roku 1995⁴⁴.

Tento dokument nicméně přinesl v porovnání s předchozími programy zásadní ideologický obrat. Demokratická strana Ruska nyní vystupovala jako konzervativní politická strana, prosazující ochranu domácí kultury, když se v programu pro parlamentní volby roku 1995 zasazovala mimo jiné pro větší podíl domácích umělců na televizním vysílání⁴⁵.

Co se týče sociálních a ekonomických záležitostí, zde hlavní prioritou DPR bylo zákonné zaručení práva na práci. Neméně významným bodem programu však byl požadavek na využití zisků z těžby a

⁴³Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁴⁴Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁴⁵Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

vývozu přírodních zdrojů ve prospěch státu⁴⁶. Co se týče vnitropolitické scény, zde strana vystupovala proti koncentraci moci v rukou prezidenta, a v tomto kontextu rovněž pro posílení odpovědnosti vlády před parlamentem⁴⁷.

Další z výše uvedených stran, Republikánská strana Ruské Federace, vzešla z Demokratické platformy v KPSS, jejíž někteří členové se podíleli i na vzniku DPR, nicméně většina členů se platformy na druhé konferenci v létě 1990 vyjádřila pro vytvoření vlastní strany⁴⁸. Následně došlo k zformování organizačního výboru strany Demokratická Platforma, proces formování nakonec v listopadu téhož roku vyústil v založení Republikánské strany Ruské Federace.

Již na ustavujícím sjezdu RPRF (Respublikanskaja Partija Rossijskoj Federacii - RPRF), kromě schválení základních stranických dokumentů, bylo přijato i usnesení o vstupu strany jakožto kolektivního člena do dalšího reformního subjektu – Hnutí demokratické Rusko⁴⁹.

Zároveň došlo ke zvolení kolektivního vedení, když na sjezdu byli zvoleni tři spolupředsedové strany. Dále byl ustavující sjezd RPRF významný i tím, že byla přijata rezoluce týkající se potřeby spojení RPRF a Sociálně Demokratické strany Ruska, jejíž výsledkem bylo

⁴⁶Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁴⁷Demokratičeskaja partija Rossii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁴⁸Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁴⁹Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

vytvoření „sjednocené poslancecké skupiny RPRF-SDPR“ v tehdejším sovětském parlamentu⁵⁰.

Avšak k úplnému sjednocení těchto dvou stran nedošlo, jelikož v RPRF taková možnost vyvolala silný odpor, proti dokonce vystoupili i dva ze tří spolupředsedů strany⁵¹. Druhý sjezd strany, z konce června 1991, pak projekt sjednocení s SDPR (Social'no Demokratičeskaja Partija Rossii - SDPR) definitivně odmítl.

Současně se RPRF připojila k projektu A. Jakovleva – Hnutí demokratických reforem⁵². Brzy však RPRF přešla – znovu jako kolektivní člen – do hnutí Demokratické Rusko, odkud v říjnu 1993 strana odešla⁵³. Další významnou vnitrostranickou událostí byl odchod částí členů koncem roku 1991, a následné založení Ruské Sociálně – Liberální strany odštěpenci od RPRF.

Ve vztahu k politickému vývoji v Rusku je možné říci, že docházelo k změnám stranických pozic, nicméně nikoli tak výrazným jako v případě DPR. Tak například strana v otázce ekonomických reforem začátku 90. let zaujala provládni pozici⁵⁴. Touto dobou, na třetím

⁵⁰Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁵¹Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁵²Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁵³Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁵⁴Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

sjezdu z června 1992, se také odehrála dílčí změna ve vedení strany, a sice zvolení nového – čtvrtého – člena kolektivního předsednictví⁵⁵.

V období ústavní krize, na podzim 1993, RPRF zprvu stranila prezidentu Jelcinovi, zatímco s postupem času ve straně dochází k názorové diferenciaci v stranickém vedení, kdy dva spolupředsedové pokračovali v dosavadním stranickém kursu, zatímco dva zbývající zaujali spíše neutrální postoj⁵⁶.

Nejednota strany dosáhla vrcholu na čtvrtém kongresu, konaném nedlouho po porážce protijelcinovské opozice, kdy sice strana schválila usnesení o vystoupení z hnutí Demokratické Rusko, nicméně delegáti nemohli najít shodu ohledně výběru koaličního partnera pro nadcházející volby, přičemž většina se vyslovila pro Jabloko, či v této době ještě volební blok „Javlinskij – Boldyrev – Lukin“ zatímco menší část delegátů prosazovala spojenectví s Volbou Rusko Jegora Gajdara⁵⁷.

Další, v pořadí pátý kongres strany přinesl významnou změnu – zavedení institutu předsedy strany, což vyvolalo štěpení strany, neboť část delegátů, včetně dvou bývalých členů kolektivního vedení RPRF, po tomto kongresu založila stranu pod názvem „Demokratická alternativa“⁵⁸.

⁵⁵Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁵⁶Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁵⁷Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁵⁸Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

Stranický program RPRF je v zásadě možné charakterizovat jako program klasicky liberální. Z hlavních priorit této strany je třeba vyzdvihnout požadavek dekomunizace společnosti. Tento bod programu se týkal zejména ukončení mocenského monopolu KPSS, dále například legalizace soukromého vlastnictví či zabezpečení občanských svobod⁵⁹.

V následujícím období byl stranický program několikrát pozměňován, přičemž úpravy se týkaly zejména základních ideových otázek, jako požadavku vybudovat sociálně tržní hospodářství, dále pak vybudování občanské společnosti, vycházející ze zásad parlamentní demokracie, ale například i ochranu práv jednotlivců před právy skupinovými⁶⁰.

Rozebíráme – li ekonomickou část programu, je možné říct, že v této oblasti převažovaly proreformní postoje. V této poměrně široké oblasti RPRF vystupovala pro odstátnění ekonomiky a privatizaci, dále se zasazovala pro uzákonění soukromého vlastnictví půdy⁶¹. Jednou z nejzajímavějších záležitostí obsažených v programovém dokumentu RPRF bylo hlásání vytvoření obdoby Evropských Společenství v prostoru útvaru vzniklého po rozpadu SSSR – Společenství nezávislých států.

Před parlamentními volbami 1993 pak strana, vystupující jako volební blok „Pamfilova – Gurov – Lysenko (RPRF)“ hlásal, že „reformy shora“ již poněkud ztratily smysl, a že je proto potřeba iniciovat

⁵⁹Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁶⁰Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁶¹Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

„reformy zdola“⁶². Co se týče předvolební kampaně roku 1993, hlavními tématy, se kterými RPRF vystoupila, byly boj se zločinností, zejména pak korupcí, rovněž však i otázka sociální ochrany obyvatelstva.

Hnutí Demokratické Rusko, další z významných subjektů liberální orientace vzniklých v první fázi ruského přechodu k demokracii, bylo založeno na podzim roku 1990. Toto seskupení lze označit za poměrně širokou koalici, jelikož jeho součástí se stala řada ideově spřízněných organizací, a to jak politických stran, tak i organizací nestraničského charakteru⁶³.

Do první skupiny je možné zařadit již zmíněnou RPRF, dále pak Ruské křesťansko – demokratické hnutí, či například Stranu Svobodné Práce. O něco později, začátkem následujícího roku, se k hnutí připojila i Demokratická strana Ruska⁶⁴. Z nestraničských organizací se kolektivními členy DDR (Dviženije Demokratičeskaja Rossija - DDR) staly například Moskevské antifašistické Centrum, hnutí „Vojáci pro Demokracii“, anebo klub „Moskevská Tribuna“. Nicméně po porážce pučistů ze srpna 1991 začal úpadek hnutí.

Nejdříve došlo k oddělení bloku „Národní Shoda“. Další událostí, která zasáhla hnutí, byl rozkol mezi „pragmatickým“ a „radikálním“ křídlem ohledně vztahu k vládě, který vyvrcholil odchodem čelných

⁶²Respublikanskaja partija Rossijskoj Federacii, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁶³Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁶⁴Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

představitelů „radikální“ frakce z hnutí⁶⁵. V následujících měsících se radikálové dvakrát neúspěšně pokusili vyvolat mimořádný sjezd hnutí, jedna z hlavních postav, tohoto křídla, předsedkyně Svobodné demokratické strany M. Salje dokonce navrhovala vytvoření nového politického subjektu, avšak nakonec došlo pouze k vytvoření „Radikální frakce“ v rámci hnutí⁶⁶.

V období konfliktu s parlamentem hnutí vystupovalo na straně prezidenta Jelcina, nicméně nejednalo se o větší podporu, jelikož na hnutím pořádaných mítincích bývala stále menší a menší účast⁶⁷. V době předcházející vyvrcholení ústavní krize se pak hnutí podílelo na vzniku volebního bloku „Volba Rusko“⁶⁸.

Dalším mezníkem bylo přiklonění moskevského vedení hnutí na stranu J. Gajdara, budujícího vlastní politickou stranu, zatímco menšinová část členů hnutí v čele s některými významnými osobnostmi – například L. Ponomarjovem – založila nové seskupení, Federální stranu Demokratické Rusko⁶⁹. Před dalšími parlamentními volbami, o dva roky později, se FPDR (Federal'naja Partija Demokratičeskaja Rossija - FPDR) snažila dohodnout na předvolební

⁶⁵Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁶⁶Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁶⁷Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁶⁸Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁶⁹Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

spolupráci se stranou Jabloko G. Javlinského, avšak druhá strana od plánů na uzavření koalice odstoupila⁷⁰.

Nakonec FPDR společně s několika dalšími skupinami utvořila formaci Demokratické Rusko a Svobodné Odbory, která navzdory úvahám o kandidatuře v parlamentních volbách tak nakonec neučinila, byť někteří členové vystoupili ve většinové části voleb, a to s úspěchem⁷¹. Podobně v případě prezidentských voleb roku 1996 přední představitelka strany G. Starovojtova uvažovala o vlastní kandidatuře, ze které nakonec sešlo.

Na šestém sjezdu hnutí Demokratické Rusko, konaném v předvečer prezidentských voleb, většina delegátů podpořila úřadujícího prezidenta Borise Jelcina, třebaže v této otázce byla delegátům ponechána volnost rozhodnutí⁷².

Problematiku programu hnutí je možné označit za poněkud specifickou záležitost, neboť DDR zpočátku nemělo základní programový dokument, místo toho nicméně orgány hnutí vydávaly prohlášení či politické deklaráce⁷³. Obecné postoje tohoto subjektu byly podobné stanoviskům kolektivních členů. Jednalo se zejména o demonopolizaci vlivu tehdy vládnoucí strany na politiku i ekonomiku, dále také odstranění ideologických prvků z politického,

⁷⁰Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁷¹Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁷²Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁷³Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

hospodářského či kulturního života země, rozvoj tržní ekonomiky či zapojení země do světového ekonomického systému⁷⁴.

Zlom v tomto ohledu představoval třetí sjezd, konaný v prosinci 1992, neboť právě tehdy dochází k zhotovení prvního programu hnutí. Mezi nejvýznamnější body tohoto dokumentu patřily záležitosti jako ustavení a rozvoj občanské společnosti, dále následoval požadavek ochrany individuálních práv před právy jiného typu, rozvoj soukromého vlastnictví, jakož i jeden z nejvýznamnějších bodů, požadavek celkové dekomunizace společnosti⁷⁵.

Na čtvrtém sjezdu, který se konal na jaře roku 1995, hnutí vydalo prohlášení o přechodu do opozice proti tehdejšímu ruskému prezidentovi⁷⁶. Na témž sjezdu hnutí mezi své největší priority zařadilo vybudování právního státu, sociálně zaměřené tržní ekonomiky a rozvíjení občanské společnosti.

4.3. Liberální strany zformované v samostatném Rusku

Druhá fáze vzniku liberálních stran v Rusku, podobně jako fáze předcházející, je těsně spojena s celkovým vnitropolitickým vývojem v zemi. Zatímco pro politické strany vzniklé v první fázi platí, že byly zakládány ještě v době existence SSSR, a z toho důvodu se vymezovaly spíše proti aktuálnímu režimu, v případě liberálních subjektů vzniklých v druhé fázi ruského přechodu k demokracii – počínaje obdobím ústavní krize – je možné říct, že se staly součástí

⁷⁴Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁷⁵Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁷⁶Dviženije Demokratičeskaja Rossija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

zcela nového politického systému, rodícího se z jakéhosi politického vakua.

Do této skupiny lze zařadit zejména Volbu Rusko J. Gajdara a Jabloko G. Javlinského. Kromě dvou uvedených subjektů je do této ideologické skupiny řazena rovněž Strana Ruské Jednoty a Shody, jejíž klíčovou postavou byl Sergej Šachraj, který začátkem 90. let působil i jako místopředseda vlády⁷⁷.

Nicméně, posledně jmenovaná strana nikdy nedosáhla takového vlivu na politické dění jako dva ostatní výše uvedené subjekty. K založení PRES (Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija - PRES) došlo v roce 1993, v období předcházející volbám do nově vzniklého parlamentu. V době vzniku o tomto subjektu platilo, že se jedná o tzv. stranu moci, tedy politické uskupení blízké prezidentovi Ruské Federace⁷⁸.

Podobně jako Volba Rusko, i tato strana zpočátku byla subjektem podílejícím se na vládě, v jejíchž řadách působili čtyři ministři⁷⁹. Avšak ačkoli se jednalo o proreformně zaměřenou stranu, nelze tento subjekt charakterizovat jako ryze liberální, neboť spíše než k ostatním – liberálně zaměřeným – stranám měla PRES blíže k premiéru Černomyrdinovi, s jehož politickou stranou Náš Dům Rusko dokonce na čas utvořila i alianci, která však neměla dlouhého trvání⁸⁰.

⁷⁷Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁷⁸Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija, in : Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁷⁹Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija, in : Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁸⁰Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija, in : Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

Co se týče stranického programu, hlavními zásadami PRES byly zachování celistvosti Ruska, strana se ale vyjádřila i pro vybudování občanské společnosti, z ekonomických záležitostí pak zejména tržní hospodářství doplněno o sociální dimenzi, dále byla prioritou strany také snaha o ochranu domácího hospodářství⁸¹. První kongres PRES, konaný začátkem roku 1994, znamenal pouze vytýčení základních programových zásad, širší program strany byl přijat až na podzim 1995, v době kdy se odehrál druhý kongres PRES⁸².

Dle dokumentu přijatého na tomto kongresu byla již strana definována jako konzervativní, přičemž tento pojem byl vyložen zásadami jako podpora rodiny či morálka⁸³. Prioritami stanovenými na této vrcholné stranické události byly zajištění sociálních jistot, ale také například problematika místní samosprávy či otázka vnitřního uspořádání Ruska⁸⁴.

Za jednu z nejvýznamnějších stran liberální části spektra v 90. letech lze naopak označit subjekt Volba Rusko, mezi jehož klíčové postavy patřil například někdejší ruský premiér Jegor Gajdar. Tato politická formace, podobně jako jí předcházející liberální subjekty, sledovala cíl sjednocení liberálně orientovaných sil, nicméně na rozdíl od prvních reformistických uskupení, VR (Vybor Rossii - VR) se namísto hlásání

⁸¹Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija, in : Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁸²Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija, in : Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁸³Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija, in : Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁸⁴Partija Rossijskogo Edinstva i Soglasija, in : Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

nebezpečí návratu komunismu soustředila na nutnost provedení ekonomických reforem⁸⁵.

Prvním krokem, předcházejícím formálnímu založení subjektu, byla politická deklarace mnoha politických uskupení, společenských organizací, ale i významných osobností, z léta roku 1993⁸⁶.

K samotnému ustavení tohoto seskupení pak dochází na podzim téhož roku. Mezi účastníky ustavujícího sněmu VR lze zařadit například Demokratické Rusko, Rolnickou stranu Ruska, či spřízněnou frakci RPRF⁸⁷. Nicméně nejvýznamnějším subjektem bylo hnutí Volba Rusko, vedené S. Kovaljovem.

V následujících měsících, zkraje roku 1994, na návrh J. Gajdara parlamentní frakce „Volba Rusko“ přerostla v regulérní politickou stranu „Demokratická Volba Rusko“⁸⁸. Nedlouho po založení této nové strany, v říjnu 1994, na druhém kongresu VR došlo k rozkolu mezi dvěma zmíněnými frakcemi, krize panující vevnitř hnutí pak vyvrcholila v době kampaně před parlamentními volbami 1995, kdy jednotlivé skupiny členů VR vystoupily na kandidátních listinách ostatních subjektů převážně proreformní orientace⁸⁹. Za

⁸⁵Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁸⁶Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁸⁷Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁸⁸Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁸⁹Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

nejvýznamnějšího pokračovatele hnutí však je možné označit formaci Jegora Gajdara – Demokratickou Volbu Rusko.

Tato strana pokračovala v politické linii VR, subjektu slovy jeho nevýraznějšího představitele charakterizovaného jako strana proprezidentská⁹⁰, zprvu působila jako strana blízká vládním strukturám, jelikož J. Gajdar i potom, co přestal působit ve funkci premiéra, zastával různé vládní posty.

Nicméně poté, co si Gajdarův nástupce na postu předsedy vlády založil vlastní stranu, DVR (Demokratičeskij Vybor Rossii - DVR) toto privilegované postavení ztratila⁹¹. Před volbami roku 1995 DVR znovu vystoupila – podobně jako dříve VR – jakožto subjekt zasazující se o zformování koalice demokratických stran, avšak ze strany hlavního z možných partnerů – strany Jabloko G. Javlinského – přišla odmítavá odpověď, odůvodněna dvojí pozicí DVR ve dvou klíčových záležitostech té doby, jelikož tato strana kritizovala vládu, jde-li o průběh operace v Čečensku, zatímco současně podporovala vládní ekonomickou politiku⁹².

Nakonec ve volbách samotných DVR kandidovala v koalici s Ruskou stranou sociální demokracie, Rolnickou stranou Ruska, Kongresem národních spolků Ruska, sdružením „Ženy pro solidaritu“, a spolkem „Vojáci pro demokracii“ v uskupení nazvaném Demokratická volba Ruska – Sjednocení demokraté, které však ve volbách propadlo⁹³.

⁹⁰ Gajdar, J. : Dni poraženij i pobed, Vagrius, Moskva 1997, str.308.

⁹¹ Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁹² Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁹³ Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

V prezidentských volbách 1996 po vnitrostranické debatě DVR nakonec rozhodla podpořit kandidaturu stávajícího prezidenta B. Jelcina. Tato strana však působila na ruské politické scéně i nadále, byla totiž jedním z iniciátorů zformování nového liberálně orientovaného subjektu – Svazu Pravicových Sil⁹⁴.

Vezmeme – li v potaz programové vymezení obou subjektů – VR i DVR, lze vyvodit závěr, že, ačkoli zmíněné politické formace sdílely víceméně stejné ideové hodnoty, jejich programové deklarace byly v některých záležitostech odlišné. Původní uskupení, Volba Rusko, nikdy nevystoupilo s pevným programovým dokumentem, a naopak místo toho v letech 1993 a 1995 vždy přineslo pouze předvolební programové deklarace⁹⁵.

Co se týče prvních vícestranických voleb, VR se zasazovala o územní celistvost Ruské Federace⁹⁶. Podstatná část předvolebního programu VR nicméně byla věnována ekonomickým záležitostem. Konkrétně se jednalo o problémy kontroly inflace, jakož i otázky vlivu státu na chod mechanismů tržní ekonomiky, dále také požadavek na uzákonění volby formy vlastnictví půdy⁹⁷.

Předvolební program tohoto subjektu se ale dotýkal rovněž i otázky státního uspořádání, respektive záležitosti vymezení vztahů mezi regiony a centrem, s tím, že důraz byl kladen na upřednostnění

⁹⁴ Sojuz Pravych Sil. O partii, staženo z : <http://sps.ru/?id=207488>, 10.11.2009.

⁹⁵ Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁹⁶ Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁹⁷ Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

právních aktů přijatých na celostátní úrovni⁹⁸. Program VR přijatý o dva roky později byl tomu předchozímu do jisté míry podobný, nicméně určité rozdíly je možné najít, zejména pokud jde o způsob provádění společenských reforem. V této záležitosti VR hlásala potřebu větší účasti regionů na procesu reforem⁹⁹.

Oproti tomu Demokratická Volba Rusko, subjekt vzniklý až po prvních parlamentních volbách, základní ideový dokument přinesla na druhé stranické plenární konferenci, konané necelý rok po zmíněných parlamentních volbách¹⁰⁰. Ideou, kterou tato strana sledovala, bylo nahrazení dosavadního modelu společnosti, postaveného na korupci, systémem novým, vycházejícím ze zásad politické demokracie a tržního hospodářství¹⁰¹.

Analyzujeme – li program DVR podrobněji, záměrem tohoto uskupení byla skutečně rozsáhlá reforma prakticky všech segmentů tehdejší ruské společnosti¹⁰². Z klíčových požadavků zařazených do stranického programu lze vyjmenovat především zásadní proměny v armádě, dále se dokument týkal i oblastí kultury či vzdělání. Avšak mezi zásadní otázky projednané v tomto programu lze zařadit zejména problematiku podoby federálního uspořádání a zlepšení postavení

⁹⁸Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

⁹⁹Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹⁰⁰Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹⁰¹Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹⁰²Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

národnostních menšin¹⁰³. Dalším významným bodem programu byla zahraničně politická orientace země. Podle DVR strategickými partnery Ruska měly být především země s rozvinutým demokratickým politickým systémem¹⁰⁴.

Z velkých témat, kterým se tato strana ve svém základním ideovém dokumentu věnovala, je však bezesporu třeba zmínit i oblast ekonomie. Zde mezi významné programové body patřilo například zasazování se o ochranu soukromého vlastnictví, dále také kontrola inflace, přitahování zahraničních investic za účelem ekonomického růstu, ale i reforma důchodového systému, jakož i revize daňových sazeb¹⁰⁵.

V roce 1995, kdy se konaly dva stranické kongresy, nejvyšší stranický orgán schválil předvolební programovou deklaraci DVR. Zásadními prohlášeními, která dokument obsahoval, byly zjednodušení daňového systému jako celku, anebo reforma v řadách administrativních struktur, včetně zavedení přísných opatření postihujících korupci a zneužití moci¹⁰⁶.

Strana se ve svém předvolebním programu však zaměřila i na sociálně slabší skupiny obyvatelstva. Nicméně i v tomto dokumentu se objevily zásady, za kterými DVR stála již od doby svého založení, a to

¹⁰³ Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹⁰⁴ Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹⁰⁵ Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹⁰⁶ Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

především záležitosti spojené s armádou, konkrétně například požadavek na zavedení profesionální armády¹⁰⁷.

Dalším významným subjektem liberální politické orientace, působícím však jako opoziční uskupení po prakticky celé období 90. let, bylo hnutí Jabloko, vzniklé zhruba ve stejné době jako předchozí výše uvedená hnutí. Zatímco však v případě prvního subjektu Jegora Gajdara – VR – se jednalo o organizaci postavenou na společných zájmech zúčastněných stran, o Jabloku platí, že ústřední postavou byl Grigorij Javlinskij¹⁰⁸.

Tato osobnost, kterou je možné považovat za jednu z klíčových postav ruské politické scény 90. let, stranu založila společně s dalšími veřejně známými osobnostmi, konkrétně ruským velvyslancem v USA Vladimírem Lukinem či zaměstnancem prezidentské administrativy Jurijem Boldyrevem¹⁰⁹.

Samotný název subjektu pak byl odvozen z příjmení tří nejvýznamnějších stranických činitelů¹¹⁰. Jakožto kolektivní členové se k volebnímu bloku připojily i RPRF, SDPR a Ruský Křesťansko – demokratický svaz – Nová Demokracie. Později však došlo mezi G. Javlinským na jedné a zmíněnými stranami na straně druhé k rozchodu, načež se uvedený politik rozhodl založit vlastní stranu,

¹⁰⁷Demokratičeskij Vybor Rossii, in: kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹⁰⁸ Ob'jedenenije „Jabloko“, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹⁰⁹ Ob'jedenenije „Jabloko“, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹¹⁰ Ob'jedenenije „Jabloko“, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniha „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

vycházející z parlamentní frakce Jabloka¹¹¹. Ustavující kongres strany, kdy G. Javlinskij se stal jejím předsedou, zatímco dvě ostatní výše uvedené osobnosti zaujaly místopředsednické posty, se konal na počátku roku 1995¹¹². Na vrcholné stranické akci rovněž bylo rozhodnuto, že kolektivním členům jako celkům bude členství odepřeno, s výjimkou regionálních organizací, či eventuálního vstupu individuálních členů jiných stran¹¹³.

Co se týče programu tohoto subjektu, jak již bylo uvedeno, základní linií strany bylo vymezení se proti tehdejší vládě. V předvolební kampani roku 1993 tak mezi hlavní hesla stranického programu lze zařadit kritiku vlády za radikální ekonomické změny – nahrazení státem řízeného hospodářství ekonomikou založeným na zásadách monetarismu¹¹⁴.

Dále se strana zasazovala o veřejnou diskusi o podobě nové ústavy. Dále byla v dokumentu představena vize ekonomického zřízení. V této oblasti Jabloko vystupovalo jako zastánce klasických liberálních zásad, jmenovitě zrušení dosavadního monopolistického systému, podporování rozvoje konkurence, a rozšíření soukromého sektoru. Mezi neméně významné záležitosti je pak možné zařadit

¹¹¹Ob'jedinenije „Jabloko“, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹¹²Ob'jedinenije „Jabloko“, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹¹³Ob'jedinenije „Jabloko“, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹¹⁴Ob'jedinenije „Jabloko“, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

rovněž ideu Jabloka vybudovat v prostoru bývalého SSSR jednotný trh¹¹⁵.

Roku 1995, tedy v době prvního stranického kongresu, byl přijat i základní programový dokument strany. Dle dokumentu bylo toto uskupení definováno jako subjekt patřící do demokraticky orientované opozice vůči aktuálnímu režimu, jehož čelní představitelé nebyli s to vypořádat se s problémy tehdejší ruské společnosti¹¹⁶. Proto Jabloko vystupovalo pro nahrazení vládního kabinetu v souladu s ústavními postupy, jakož i nové prezidentské volby, přičemž by se vedení země měli ujmout lidé odpovědnější¹¹⁷.

Dále, v kontextu toho, že strana se vymezovala současně jak proti komunistické straně, tak i vůči nové vládnoucí skupině, Jabloko ve svém dokumentu vyjmenovávalo negativní dopady dosavadního průběhu reform, a zároveň hlásalo, že reformy měly být prováděny tak, aby užitek pocítily širší vrstvy obyvatelstva. Mezi největší priority byly řazeny otázka ekologie, dále také boj proti korupci, jakož i snaha o zprůhlednění politiky.

Dle tohoto dokumentu se Jabloko zároveň profilovalo jako subjekt zastupující zájmy prakticky všech skupin obyvatelstva¹¹⁸, jinými slovy se jednalo o liberálně orientovanou catch-all party. Co se týče cílů, které strana prostřednictvím tohoto dokumentu vytýčila jakožto základní zásady, jednalo se o vybudování funkčního demokratického systému, dále rovněž nastolení vlády práva, vymezení funkcí

¹¹⁵ Ob'jedinenije „Jabloko“, in : kap. Demokratičeskoje (liberalnoje) dviženije, kniga „rossijskaja mnogopartijnost“, staženo z : http://www.partinform.ru/ros_mn/rm_4.htm, 10.11.2009.

¹¹⁶ Političeskaja deklaracija ob'jedinenija „Jabloko“, staženo z : <http://yabloko.ru/Union/Program/doc1.html>, 30.10.2009.

¹¹⁷ Političeskaja deklaracija ob'jedinenija „Jabloko“, staženo z : <http://yabloko.ru/Union/Program/doc1.html>, 30.10.2009.

¹¹⁸ Političeskaja deklaracija ob'jedinenija „Jabloko“, staženo z : <http://yabloko.ru/Union/Program/doc1.html>, 30.10.2009.

státního aparátu, či vytvoření fungující občanské společnosti¹¹⁹. V obecné rovině se Jabloko zasazovalo o zavedení mechanismů tržní ekonomiky, avšak současně vyzdvihovalo sociální dimenzi tržní ekonomiky¹²⁰.

Neméně významným bodem, projednaným v tomto dokumentu, byla i záležitost podoby federálního uspořádání země. Zde strana navrhovala rozumné rozdělení pravomocí mezi centrum a regiony, s tím, že by ve vztazích mezi těmito dvěma úrovněmi měla existovat určitá rovnováha¹²¹. Zároveň však bylo v dokumentu konstatováno, že by ruský federální model měl ve světovém kontextu být jedinečný.

V dalších letech pak došlo ohledně stranického programu k vývoji, roku 1998 byl přijat nový, rozsáhlejší program, a to v podobě dvou dokumentů - ekonomický program byl oddělen od programu politického. V úvodu prvního dokumentu byly zhodnoceny dosavadní reformy, které dle mínění strany za výsledek měly chaotický stav ruského hospodářství, způsobeného především neochotou vládních činitelů přiznat reálnou situaci¹²².

Dle mínění strany v období přechodu bylo třeba vypracovat ekonomickou strategii, zahrnující základní cíle. Hlavními stranickými prioritami byly celková liberalizace hospodářství a jeho stabilizace, dále rozsáhlá institucionální změna ekonomiky, jakož i strukturální přestavba ekonomického systému¹²³. V tomto dokumentu Jabloko

¹¹⁹ Političeskaja deklaracija ob'jedinenija „Jabloko“, staženo z : <http://yabloko.ru/Union/Program/doc1.html>, 30.10.2009.

¹²⁰ Političeskaja deklaracija ob'jedinenija „Jabloko“, staženo z : <http://yabloko.ru/Union/Program/doc1.html>, 30.10.2009.

¹²¹ Političeskaja deklaracija ob'jedinenija „Jabloko“, staženo z : <http://yabloko.ru/Union/Program/doc1.html>, 30.10.2009.

¹²² Ekonomičeskaja programma Ob'jedinenija „Jabloko“, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/ep.html, 27.11.2009.

¹²³ Ekonomika i social'naja politika : 1992 – 1995, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/ep-11.html, 5.12.2009.

zároveň zdůrazňovalo význam sociální dimenze ekonomiky. Zasazovalo se totiž o sociální zabezpečení obyvatelstva, zlepšení postavení zaměstnanců, zefektivnění trhu práce, a v neposlední řadě také starost o práce neschopné skupiny obyvatelstva¹²⁴.

Politický program naopak řešil širokou škálu záležitostí, přičemž se v úvodu dotkl i ekonomického vývoje. Jednalo se přitom například o otázku ústavy, kde strana usoudila, že základní politický dokument země byl nastaven tak, že ze strany prezidenta Ruské Federace, či spíše jeho okolí, umožňoval jeho zneužití¹²⁵.

Z tohoto důvodu se Jabloko zasazovalo o vypracování nové ústavy, která by posílila systémovou roli parlamentu. Oproti tomu, dle mínění strany role prezidenta měla být ohraničena ustanoveními ústavy, ale i zákony. Mezi priority tohoto subjektu lze zařadit i požadavek změny volebního systému.

V této záležitosti se Jabloko ve svém dokumentu vyslovalo pro zavedení uzavřeného dvoukolového způsobu volby poslanců¹²⁶. Dále se v této sekci dokumentu strana vyjádřila pro svobodu slova, jakož i nezávislost médií na vládě. Není třeba však opomenout ani problematiku podoby federálního uspořádání Ruska či záležitost místní samosprávy¹²⁷.

Mezi významné body z programu přijatého roku 1998 lze rovněž zařadit i problematiku bezpečnosti. Zde prioritami byly vztahy se zeměmi bývalého SSSR, nicméně v této části dokumentu byla řeč i o

¹²⁴ Social'nije celi i ekonomičeskaja programma, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/ep-21.html, 5.12.2009.

¹²⁵ Gosudarstvennije ustrojstvo, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/pp-21.html, 6.11.2009.

¹²⁶ Gosudarstvennije ustrojstvo, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/pp-21.html, 6.11.2009.

¹²⁷ Gosudarstvennije ustrojstvo, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/pp-21.html, 6.11.2009.

jiných záležitostech, například otázce vztahů se státy „vzdáleného zahraničí“¹²⁸. Nelze však opomenout ani otázku odzbrojování či reformy armády. Dále do této kapitoly stranického programu byly zařazeny i záležitosti jako boj se zločinem a korupcí, ale i téma ekologie¹²⁹.

V rámci tohoto programového dokumentu strany Jabloko bylo za poslední významnou kapitolu označit záležitosti týkající se stranického pohledu na společnost. V této oblasti pokládala strana za nejdůležitější zejména otázky kultury, vědy, vzdělání či zdravotnictví¹³⁰.

Co se týče programového vývoje strany, v tomto ohledu byl významným i rok 1999, přelomový rok moderních dějin Ruska. V tomto roce přineslo Jabloko kromě programu předvolebního rovněž i politickou deklaraci. V tomto druhém dokumentu strana rozebírala vývoj v zemi v 20. století, zejména pak jeho poslední desetiletí.

Tento časový úsek, v dokumentu označený také jako „desetiletí Borise Jelcina“¹³¹, Jabloko zhodnotilo veskrze negativně, přičemž na řadu otázek, které tato strana považovala za pro zemi klíčové, Jabloko nabízelo odpověď, dokonce v této deklaraci strana hlásala, že za současné situace v zemi je právě ona tou silou která je schopna vyvléct zemi z krize¹³². Ze zásadních úkolů, které bylo třeba dle stranického dokumentu splnit, lze zmínit požadavek zavést v zemi

¹²⁸ Bezopasnost', staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/pp-22.html, 6.11.2009.

¹²⁹ Bezopasnost', staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/pp-22.html, 6.11.2009.

¹³⁰ Obščestvo, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/pp-23.html, 6.11.2009.

¹³¹ Rossija v XX veke, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/decl-99.html, 27.11.2009.

¹³² Rossija v XX veke, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/decl-99.html, 27.11.2009.

pořádek, dále pak strana vystoupila s názorem, že k napravení dosavadní situace je potřeba deseti let vnitřní stability¹³³.

V předvolebním programu – dokumentu rozsáhlejším než byla deklarace, byť i o té je možné říct, že měla podobný charakter – Jabloko, subjekt, který sebe charakterizoval jakožto demokratickou a občanskou stranu¹³⁴, stojící však vůči moci na pozicích demokratické opozice, za dvě zásadní témata považovalo ekonomické záležitosti, a také posílení institucí právního státu.

Rozebereme-li blíže první oblast, mezi záležitosti, které dle názoru strany bylo třeba řešit, jedná se zejména o změnu daňového systému, rozumnější nakládání s rozpočtovými prostředky, jakož i reformování státního aparátu¹³⁵. Co se týče druhé velké kapitoly, zde se strana zabývala problematikou podoby federace, v dokumentu byly však projednány i otázky nižších územních celků. Mezi další stranické priority je pak možné zařadit plán provést změny ústavy, ale například i boj s terorismem¹³⁶.

5. Volební výsledky liberálně orientovaných stran v letech 1993 - 1999

První volby nově vzniklého ruského parlamentu, či přesněji dolní komory legislativního sboru - Státní Dumy - konané v první polovině prosince 1993 souběžně s referendem o nové ústavě Ruské Federace, byly současně i prvním velkým testem demokracie, neboť poprvé od

¹³³ Rossija v XX veke, staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/decl-99.html, 27.11.2009.

¹³⁴ Buduščejje. Doverije. Bezopasnost'. , staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/prog-99.html, 6.11.2009.

¹³⁵ Buduščejje. Doverije. Bezopasnost'. , staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/prog-99.html, 6.11.2009.

¹³⁶ Buduščejje. Doverije. Bezopasnost'. , staženo z : www.yabloko.ru/Union/Program/prog-99.html, 6.11.2009.

roku 1917 se volby konaly v podmínkách otevřené soutěže politických stran.

Dále, tyto volby je navíc možné zasadit do doby budování nového politického systému. Jen několik měsíců předtím, jak známo, došlo k jedné z nejvýznamnějších událostí moderních ruských politických dějin, a sice ozbrojenému střetu výkonné a zákonodárné moci, kterým vyvrcholilo jejich několikaleté mocenské soupeření, ze kterého vítězně vyšla prvně jmenovaná strana - prezident Jelcin a jeho stoupenci.

Přestože celkem do volebního klání bylo přihlášeno 90 stran, voleb samotných se účastnilo 13 subjektů¹³⁷, ze kterých - alespoň co se týče poměrným způsobem volené poloviny dolní komory - se dokázalo prosadit stran osm. Navzdory faktu, že Volba Rusko jako jediný kandidující subjekt těžila z postavení vládní strany¹³⁸, se této straně nepodařilo v listinné části zvítězit, byť tuto ztrátu vykompenzovala v části většinové, a tak se stala nejsilnější parlamentní formací, poměrnou část ovládla extrémně pravicová Liberálně Demokratická strana Ruska, s 23 %¹³⁹, zatímco druhá VR získala 15 %.

Z ostatních stran proreformní orientace, které se probojovaly do parlamentu, je možné zmínit také Jabloko, které však v porovnání s Volbou Rusko v poměrné části skončilo s polovičním ziskem, navíc výrazný úspěch nezaznamenalo ani v části většinové, kde uspěli pouze tři kandidáti této strany.

Z dalších reformistických subjektů, které v poměrné části voleb získaly zastoupení, je možné zmínit i PRES. Tato strana skončila se

¹³⁷ Sakwa, R. : Putin : Russia's choice, Routledge, New York 2008, str. 103.

¹³⁸ R. Sakwa : The Russian elections of december 1993, in : Europe – Asia studies, vol. 47, no.2, 1995, pp.195 – 227, str. 200.

¹³⁹ Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 147, cit. dle Rossijskaja Gazeta, 28.12.1993, str. 1; Bjuulleten Central'noj Izbiratel'noj Komissiji Rossijskoj Federacii, č. 1 (12), 1994, str. 67.

ziskem bezmála sedmi procent. V prvních vícestranických volbách dále pak uspěly i jiné subjekty patřící do reformistického tábora, konkrétně DPR s 5,5 % či například Ruské Hnutí demokratických reform (Rossijskoje Dviženije Demokratičeskich Reform - RDDR), které však zabodovalo pouze ve většinové části voleb, a to se ziskem čtyř mandátů¹⁴⁰.

Celkově vzato, souhrnný volební výsledek liberálních stran - zisk méně než třetiny křesel v dolní komoře ruského parlamentu - byl způsoben nejednotností proreformních politických sil. Zejména Jabloko či PRES se v průběhu kampaně prezentovaly spíše jako opoziční síly, jelikož se zaměřily na kritiku vlády¹⁴¹.

Oproti tomu, VR či RDDR volaly po společném nástupu reformistických sil¹⁴². Navzdory - souhrnně vzato - vítězství jedné z klíčových liberálních stran, největší úspěch zaznamenala LDPR. Přes tento výsledek voleb však proreformní vláda V. Černomyrdina ve funkci pokračovala, byť někteří její členové, jmenovitě J. Gajdar, museli i vzhledem k volebním výsledkům kabinet opustit¹⁴³.

Co se vývoje stranického systému týče, tyto volby nelze označit za příliš indikativní, neboť pouhých pár měsíců před jejich konáním došlo k rozuzlení krizové situace, a navíc šlo o první volby do nově vzniklého parlamentu. V tomto kontextu je třeba připomenout rovněž

¹⁴⁰ Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 147, cit. dle Rossijskaja Gazeta, 28.12.1993, str. 1; Bjulleten Central'noj Izbiratel'noj Komissiji Rossijskoj Federacii, č. 1 (12), 1994, str. 67.

¹⁴¹ R. Sakwa : The Russian elections of december 1993, in : Europe – Asia studies, vol. 47, no.2, 1995, pp.195 – 227, str. 214, cit. dle rozhovoru s Jegorem Gajdarem, uskutečněném v deníku Moskovskij Komsomolec, 11.12.1993, str. 1-4.

¹⁴² R. Sakwa : The Russian elections of december 1993, in : Europe – Asia studies, vol. 47, no.2, 1995, pp.195 – 227, str. 214, cit. dle rozhovoru s Jegorem Gajdarem, uskutečněném v deníku Moskovskij Komsomolec, 11.12.1993, str. 1-4.

¹⁴³ Shevtsova, L. : Yeltsin's Russia : Myths and reality, Carnegie endowment for international peace, Washington 1999, str. 102 - 103.

další specifika ruského politického systému, zvláště pak nový volební systém, který napomáhal spíše fragmentaci, než stabilizaci stranického systému.

Následující parlamentní volby, konané o dva roky později, je možné charakterizovat jako volby poněkud většího významu než volby předchozí, jelikož časově předcházely volbám z hlediska ruského politického systému mnohem důležitějším - volbám prezidentským, plánovaným na polovinu roku 1996. Co se týče výsledku parlamentních voleb, z pohledu demokratických sil je možné ho označit za šokující, neboť s přehledem v poměrné i většinové části zvítězila Komunistická strana Ruské Federace (KPRF - Kommunističeskaja Partija Rossijskoj Federacii)¹⁴⁴. V porovnání s volbami 1993 dopadly liberální strany podstatně hůře, byť některé z nich spíše v těchto volbách získaly.

Co se týče dříve nejvýznamnější proreformně orientované formace, DVR, tento subjekt ve volbách 1995 oproti prvním volbám, ve kterých strana J. Gajdara vystupovala pod názvem Volba Rusko (VR), propadl, když získal pouze devět mandátů, a to z většinové části¹⁴⁵. Naopak, Jabloko dokázalo vlastní zisk z předchozích voleb téměř zdvojnásobit.

Další z reformistických uskupení, v této době patřící spíše do centristického tábora, PRES, roku 1995 dopadla ještě hůř než DVR, se ziskem jediného mandátu z většinové části voleb. Jak již bylo naznačeno, nedlouho po parlamentních volbách se konaly i volby prezidentské, ačkoli existovaly plány tuto událost odložit¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 148, cit. dle Election of deputies of the State Duma 1995, electoral statistics (Moscow : Ves Mir, 1996), pp. 202 - 204.

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 148, cit. dle Election of deputies of the State Duma 1995, electoral statistics (Moscow : Ves Mir, 1996), pp. 202 - 204.

¹⁴⁶ Shevtsova, L. : Yeltsin's Russia : Myths and reality, Carnegie endowment for international peace, Washington 1999, str. 172 - 173.

V tomto klání liberálně zaměřené subjekty nevystupovaly jednotně - zatímco DVR lze označit za nejvýraznějšího zastávce prezidenta Jelcina, Jabloko potvrdilo pověst opoziční strany, jelikož v těchto volbách kandidovala nejvýznamnější postava strany, Grigorij Javlinskij, který však v prvním kole skončil čtvrtý¹⁴⁷. Vzhledem k všeobecné mobilizaci sil pak v druhém kole nad protikandidátem z řad KPRF G. Zjuganovem zvítězil úřadující prezident Boris Jelcin.

Co se týče posledních parlamentních voleb Jelcinovy éry, konaných koncem roku 1999, je možné říct, že se konaly v úplně jiných společenských podmínkách. Konkrétně, mezi lety 1996 a 1999 dochází k několika významným událostem, ze kterých je třeba vyzdvihnout zejména politický vývoj po ekonomické krizi roku 1998 - výměnu čtyř předsedů vlád za necelý rok. Posledním v této řadě byl Vladimir Putin, zamýšlený nástupce Borise Jelcina ve funkci prezidenta¹⁴⁸.

Nicméně, rok 1999 byl významný i tím, že se jednalo o rok volební. V tomto kontextu za velice zásadní událost lze označit vytvoření nové politické strany, spjaté s nově jmenovaným premiérem¹⁴⁹. Zaměřili se na samotné volební výsledky, ačkoli jako první skončila KPRF, největší zisk zaznamenala nově vzniklá strana - Jednota. Z liberálních subjektů do parlamentu prošly Svaz pravicových sil (nástupce DVR) a Jabloko¹⁵⁰.

Avšak, při analýze souhrnných volebních výsledků - zvláště pak v tak rozlehlé zemi, jakou nesporně Rusko je - nelze opominout ani

¹⁴⁷ Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 156, cit. dle Rossijskaja Gazeta, 22.06.1996, str. 1; Vestnik Central'noj Izbiratel'noj Komissiji Rossijskoj Federacii, č. 14 (34), 1996.

¹⁴⁸ Jelcin, B. : Prezidentský maraton, Otakar II, Praha 2000, str. 280 - 287.

¹⁴⁹ tamtéž, str. 301 - 306.

¹⁵⁰ Shevtsova, L. : Putin's Russia, Carnegie endowment for international peace, Washington 2005, str. 44 - 47.

geografický aspekt voleb, resp. v tomto konkrétním případě regionální volební podporu liberálně orientovaných politických stran v parlamentních volbách konaných ve zkoumaném období.

Vezmeme-li v potaz první parlamentní volby, konané v samostatném Rusku, v roce 1993, je pro účely výzkumu možné voliče rozdělit do čtyř skupin, a sice venkovské, v malých, středních a velkých městech. Při takovém postupu lze vyvodit závěr, že v případě tří tehdy úspěšných reformně zaměřených stran - DPR, VR a Jabloka, souhrnně vzato podíl voličů v závislosti v zmíněných kategoriích - ve výše uvedeném pořadí - rostl, a to z 21 % na venkově, přes 28 % a 35 % ve druhé a třetí skupině, na 55 % ve skupině poslední¹⁵¹.

O volbách konaných o dva roky později lze říci, že zde se projevilo štěpení město - venkov, neboť, podíváme-li se blíže na složení voličů dvou úspěšných stran liberální orientace - DVR a Jabloka - celkový poměr voličů zmíněných subjektů v dvou největších ruských městech, a na venkově, byl 57 ku 26 procentům¹⁵².

V parlamentních volbách 1999 pak, co se týče volební geografie, je možné Rusko teritoriálně rozčlenit do pěti kategorií, dle sídelní struktury, na sídelní obvody, dále pak oblastní střediska, městské, smíšené a venkovské prostředí¹⁵³. Srovnáme-li souhrnné výsledky liberálně zaměřených stran, v kombinaci s výše uvedeným členěním ruského území, lze zjistit, že z hlediska štěpení město - venkov se

¹⁵¹ Table 6.2, in : Wyman, M., B. Miller, S. White, P. Heywood : Parties and Voters in the Elections, in : P. Lentini : Elections and political order in Russia : the implications of the 1993 elections to the federal assembly, Central European University Press, Budapest 1995, str. 128, cit. dle Glasgow project.

¹⁵² Table 1, in : R. Rose, E. Tikhomirov, W. Mishler : Understanding Multi - party Choice : The 1995 Duma election, in : Europe - Asia studies, vol. 49, no.5, 1997, pp. 799 - 823, s. 805, cit. dle Centre for the study of Public Policy, New Russia Barometer V; fieldwork by VTsIOM, 12 - 31 january 1996.

¹⁵³ N. Petrov, A. Titkov : Elektoral'nyj landšaft, in : M. Makfol, N. Petrov, A. Rjabov (eds.) : Rossija v izbiratel'nom cikle 1999-2000 godov, Gendal'f, Moskva 2000, str. 78.

volební výsledky z roku 1999 příliš neliší od výsledků předchozích parlamentních voleb.

Podobně jako i dříve, volební podpora liberálních subjektů na venkově byla slabá, neboť zde získaly dohromady 5, 9 % hlasů. Ve smíšených oblastech pak podíl hlasů činil 12, 1 %. V městském prostředí dvě liberální strany - SPS a Jabloko - dohromady získaly 16, 5 %.

Co se týče další kategorie, oblastních středisek (správních center federálních subjektů), zde byl souhrnný volební výsledek dvou výše uvedených formací 24, 7 %. Nicméně, v poslední kategorii - do které lze zahrnout Moskvu a Petrohrad - tyto strany získaly méně, než v kategorii předchozí, a sice 23, 3 %¹⁵⁴.

Z výše provedené analýzy je patrné, zejména pokud jde o první a druhé parlamentní volby, že liberální strany se na ruské politické scéně vyprofilovaly jako strany městské, což vyplývá i ze sociální struktury voličstva liberálních stran v roce 1993¹⁵⁵, jakož i vysoké podpory zmíněných stran mezi vzdělanějšími skupinami obyvatelstva ve volbách konaných o dva roky později¹⁵⁶.

¹⁵⁴ Tablica 13, in : N. Petrov, A. Titkov : Elektoral'nyj landšaft, in : M. Makfol, N. Petrov, A. Rjabov (eds.) : Rossija v izbiratel'nom cikle 1999-2000 godov, Gendal'f, Moskva 2000, str. 79.

¹⁵⁵ Table 6.2, in : Wyman, M., B. Miller, S. White, P. Heywood : Parties and Voters in the Elections, in : P. Lentini : Elections and political order in Russia : the implications of the 1993 elections to the federal assembly, Central European University Press, Budapest 1995, str. 128, cit. dle Glasgow project.

¹⁵⁶ Table 1, in : R. Rose, E. Tikhomirov, W. Mishler : Understanding Multi – party Choice : The 1995 Duma election, in : Europe – Asia studies, vol. 49, no.5, 1997, pp. 799 - 823, s. 805, cit. dle Centre for the study of Public Policy, New Russia Barometer V; fieldwork by VTsIOM, 12 - 31 january 1996.

6. Vnitropolitický vývoj po nástupu Vladimira Putina

Závěr 20. století – roky 1998-1999 – lze v ruské politice označit za turbulentní období. Nejednalo se přitom o ekonomickou krizi z léta 1998, jako o politický vývoj v zemi. Na jaře roku 1998 došlo k poměrně nečekané události, odvolání nejdéle sloužícího premiéra v samostatném Rusku, Viktora Černomyrdina.

Tento krok byl samotným prezidentem Jelcinem odůvodněn nutností obnovení procesu radikálních ekonomických reforem, ale také potřebou nalezení osobnosti schopné vést zemi po Jelcinově odchodu plánovaném na rok 2000¹⁵⁷.

Nástupcem odvolaného předsedy byl – jako jeden z mnoha kandidátů na post – jmenován Sergej Kirijenko, postava řazena k technokratickým elitám, která rovněž působila v předchozí vládě. Avšak, Kirijenkova vláda doplatila zejména na zmíněnou ekonomickou krizi, a v srpnu 1998 byl i tento premiér odvolán.

Po dvojím neúspěšném pokusu prosadit návrat V. Černomyrdina do funkce předsedy vlády, po několikadenním vyjednávání byl vybrán kompromisní kandidát, Jevgenij Primakov, jenž následně byl v Dumě schválen pohodlnou většinou hlasů¹⁵⁸. Nicméně, zanedlouho, na jaře následujícího roku došlo rovněž k jeho odvolání, a to v době nové politické krize, kdy prezidentovi hrozil impeachment, zatímco premiér se snažil u vybudování vlastní mocenské základny¹⁵⁹.

Již v této době mezi jmény potenciálních nástupců odvolaného premiéra lze zjistit, že mezi nimi figurovalo i jméno tehdejšího ředitele tajné služby Vladimira Putina. Avšak, v této chvíli dle

¹⁵⁷ Jelcin, B. : Prezidentský maraton, Otakar II, Praha 2000, str. 100.

¹⁵⁸ tamtéž, str. 180 - 189.

¹⁵⁹ tamtéž, str. 233 - 240.

vlastních slov prezident Ruské Federace pořád cítil potřebu na funkci nominovat kompromisního kandidáta, byť se jednalo pouze o „dočasného“ držitele této funkce¹⁶⁰.

Nový předseda vlády Sergej Stěpašin však ve funkci vydržel pouze necelé tři měsíce, kdy byl vystřídán V. Putinem. Nástup nového předsedy vlády byl poznamenán jednak začínající operací v Čečensku, ale také tím, že k jeho jmenování došlo několik měsíců před konáním parlamentních voleb. Dle slov Borise Jelcina byla tímto jmenováním rovněž vyřešena otázka jeho nástupce v prezidentském úřadu, byť se původně počítalo s předáním moci až po řádném vypršení mandátu prvního ruského prezidenta.

Nicméně, v prosinci roku 1999 se v ruské politice odehrály poněkud nečekané, o to však významnější události. V průběhu měsíce totiž stávající prezident a jeho okolí začali uvažovat o předání moci do rukou již vybraného nástupce¹⁶¹. V průběhu prosince potom dochází rovněž k několika schůzím prezidenta a premiéra, při kterých bylo projednávána záležitost odstoupení stávajícího prezidenta, ke kterému nakonec došlo v poslední den roku 1999. Předtím se však konaly zmíněné parlamentní volby, chápané jako test popularity nového premiéra.

Jak bylo v předchozí kapitole uvedeno, v těchto volbách nakonec nově vytvořený kremelským strukturám blízký subjekt – hnutí Jednota – přestože nebyl vítězem voleb, uspěl, jelikož skončil s druhým největším počtem poslanců, po KPRF. Úspěch této formace, vzniklé jen několik měsíců před konáním voleb, pak lze interpretovat i jako upevnění politické pozice premiéra Putina, který se necelé dva týdny po volbách stal i úřadujícím prezidentem.

¹⁶⁰ tamtéž, str. 245 - 248.

¹⁶¹ tamtéž, str. 15 - 23.

Vzhledem k novým politickým okolnostem – absenci řádně zvoleného prezidenta – došlo k přesunu termínu konání nových prezidentských voleb z původně plánovaného července na březen následujícího roku¹⁶². Vladimir Putin – oficiální vládní kandidát – v těchto volbách, kdy ho podpořila i část liberálních sil, zvítězil, byť s těsnou většinou, hned v prvním kole.

Nově zvolený prezident Ruské Federace od prvních dnů ve funkci – inaugurace proběhla v květnu 2000 – začal budovat vlastní mocenské postavení, byť se zpočátku opíral o struktury blízké jeho předchůdci. Již během prvního roku ve funkci však Vladimir Putin začal provádět vlastní politické reformy.

V roce 2000 tak mezi nejvýznamnější události lze zařadit zásadní reformu federálního uspořádání země, kdy bylo vytvořeno sedm nových územních celků, organizačně nadřazených dosavadním federálním subjektům. V kontextu vnitropolitického vývoje za vlády tehdejšího ruského prezidenta pak za nejdůležitější období lze označit roky 2003 – 2004, kdy dochází k dalším zásadním změnám v ruském politickém životě. V této době se odehrávají zlomové změny v ruské politice.

Kromě zásahu proti oligarchům, jako byl šéf největší ropné společnosti JUKOS Michail Chodorkovskij¹⁶³, došlo i některým personálním změnám – demisi ředitele prezidentské administrace A. Vološina či začátkem roku 2004 odvolání premiéra M. Kasjanova¹⁶⁴.

Mezi těmito událostmi se však konaly další volby, ve kterých drtivě zvítězil proprezidentský subjekt – Jednota. Odvolání premiéra pak přišlo poměrně nečekaně – v době před prezidentskými volbami.

¹⁶² Shevtsova, L. : Putin's Russia, Carnegie endowment for international peace, Washington 2005, str. 69.

¹⁶³ tamtéž, str. 276 - 282.

¹⁶⁴ tamtéž, str. 295 - 297.

Tímto aktem dochází v Rusku k dokončení výměny elit, neboť odešel poslední vlivný představitel Jelcinovy kliky.

Další významnou politickou změnou – upevňujícím aktuální režim – byla změna volebního systému z roku 2005¹⁶⁵. Nově zavedený – místo dosavadního smíšeného – poměrný volební systém, se sedmiprocentní vstupní klauzulí, byl prvně použit pro zatím poslední parlamentní volby, konané roku 2007.

7. Vývoj liberálních politických stran v letech 2000 – 2008 – struktura, programové deklaráce

Se změnou na postu hlavy státu dochází, jak bylo uvedeno, ke změně politické konstelace v Rusku. V tomto kontextu, kromě abdikace Borise Jelcina, a následné – dle ústavních zvyklostí – předání moci aktuálnímu premiérovi Vladimíru Putinovi, který se v poslední den roku 1999 stal úřadujícím prezidentem Ruska, významnou událostí byly i parlamentní volby z prosince 1999.

Zatímco v těchto volbách zabodovaly KPRF či nově vytvořený provládní subjekt – hnutí Jednota – o stranách liberální orientace je možné říct, že počínaje těmito volbami začíná jejich ústup z politické scény, byť se jednalo o proces pozvolný. Jak známo, do parlamentu se roku 1999 probojovaly – na rozdíl od ostatních voleb Jelcinovy éry – pouze dvě nejvýznamnější formace tohoto ideologického tábora, Jabloko a Svaz Pravicových Sil.

Zatímco prvně jmenovaná strana i v nové situaci pokračovala v dřívějších pozicích – působila jako demokratická opozice – SPS (Sojuz Pravych Sil - SPS), nástupnická organizace DVR, zpočátku patřila k silám podporujícím novou vládu, třebaže v této otázce vevnitř strany nepanovala shoda, přičemž štěpení se začalo projevovat

¹⁶⁵ Sakwa, R. : Putin : Russia's choice, Routledge, New York 2008, str. 117 - 123.

již od nástupu nového prezidenta¹⁶⁶. Co se týče vnitřního vývoje obou stran, lze konstatovat, že tento proces je do jisté míry byl ovlivněn celkovým politickým vývojem v zemi, který se odrážel rovněž na programový vývoj obou politických subjektů.

Svaz Pravicových sil, mezi jehož nejvýznamnější postavy patřili, kromě J. Gajdara, další bývalý premiér Sergej Kirijenko, či například výrazná osobnost liberální části politického spektra 90. let Boris Němcov, byl formálně založen roku 2001, kdy došlo k vypracování prvních programových dokumentů této strany¹⁶⁷.

V politické deklaraci SPS, přijaté na ustavujícím sjezdu strany, SPS hlásala nutnost ochrany demokratického řádu, dle stanoviska strany ohroženého zejména posílením státní moci a izolacionistickými tendencemi. Dle mínění SPS se Rusko mělo přizpůsobit standardům západní civilizace, avšak nikoli za cenu ztráty ruských kulturních zvláštností¹⁶⁸. Hlavní úlohou státu dle tohoto dokumentu bylo zajištění svobody obyvatelstva, jakož i starost o sociálně ohrožené.

Na ustavujícím sjezdu SPS byla zároveň schválena i rezoluce definující vztahy strany a aktuálního režimu, na základě které tento subjekt již de facto přechází do řad opozice, nicméně současně hlásá, že se bude snažit ovlivňovat vládní politiku, přičemž SPS, definována jako pravicově liberální strana, si za cíl dávala zachování reformního kurzu vlády¹⁶⁹.

Koncem téhož roku, na dalším kongresu strany, dochází k zpracování dvou zásadních politických dokumentů, a sice zahraničně politického

¹⁶⁶ Shevtsova, L. : Putin's Russia, Carnegie endowment for international peace, Washington 2005, str. 51-53.

¹⁶⁷ Sojuz Pravych Sil. O partii, staženo z : <http://sps.ru/?id=207488>, 10.11.2009.

¹⁶⁸ Poliitičeskaja deklaracija Sojuza Pravych Sil, staženo z : <http://www.sps.ru?id=205720>, 11.12.2009.

¹⁶⁹ Deklaracija ob otnošenii "Sojuza Pravych Sil" k politike prezidenta I pravitel'stva Rossii, staženo z : <http://www.sps.ru?id=205721>, 11.12.2009.

programu, pojednávajícího o základních prioritách zahraniční politiky Ruska, jakož i širšího programu, nazvaného Liberální manifest. V tomto dokumentu strana vyjmenovává základní problémy se kterými se na začátku 21. století potýká ruská společnost, a zároveň nastiňuje vlastní vizi řešení těchto problémů.

Jednalo se zejména o nebezpečí opětovného ustavení totalitního režimu, dále rovněž problematiku korupce, ale i otázky jako například nevyvinutý demokratický systém či nefunkční federativní uspořádání země¹⁷⁰. Z dalších záležitostí je třeba zmínit i problém postavení pracujících, jakož i otázku ochrany individuálních práv.

Dalším dokumentem, který je třeba zmínit, byl předvolební program SPS z roku 2003. V úvodu tohoto dokumentu strana vymezila dvě možné cesty ruského státu – buď posílení role státu, anebo rozvoj demokracie a tržního prostředí. Dle mínění strany, pro všechny občany se více vyplatilo vybrat druhou variantu vývoje, cestu obnovy demokracie, ke které by občany Ruska měla vítězstvím ve volbách dovést právě SPS¹⁷¹.

Tato strana se také zasazovala o velké Rusko, přičemž toto slovní spojení interpretovala jako ekonomicky silnou zemi, integrující se do evropských struktur. Dle dokumentu z takového pojetí Ruska mělo těžit především obyvatelstvo. Kromě toho, v předvolebním programu se strana zabývala i dalšími otázkami, konkrétně nutností reforem v řadě oblastí, například armády či soudnictví, zdůrazňovala však potřebu změn v dalších oblastech, zejména ekonomického či sociálního rázu¹⁷².

¹⁷⁰ Programma (rossijskij liberalnyj manifest), staženo z : <http://www.sps.ru?id=205722>, 11.12.2009.

¹⁷¹ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil", staženo z : <http://www.sps.ru?id=205834>, 11.12.2009.

¹⁷² Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil", staženo z : <http://www.sps.ru?id=205834>, 11.12.2009.

Na sjezdu SPS z června 2004 byl vypracován neméně významný dokument, programová deklaráce této strany. V tomto dokumentu, pojednávajícím o stranické strategii pro aktuální volební období, jako základní cíl SPS bylo stanoveno vítězství v parlamentních volbách roku 2007¹⁷³. K dosažení tohoto záměru bylo dle programové deklaráce třeba zvýšit politické aktivity na regionální úrovni, dále také zlepšení komunikace s voliči, jakož i větší míru spolupráce s nevládním sektorem.

Mezi důležité body deklaráce lze rovněž zařadit potřebu spolupráce s ruskými elitami, zejména pokud jde o oblast legislativních aktivit. Zároveň strana zdůrazňovala nutnost intenzivnějšího mediálního vystupování. O dva roky později strana přišla s novým ideovým dokumentem, rozebírajícím dle mínění SPS nejvýznamnější záležitosti té doby, přičemž v dokumentu se strana zmiňuje i o vývoji v Rusku v 90. letech 20. století¹⁷⁴.

Ze zásadních pasáží tohoto dokumentu je třeba připomenout rovněž analýzu volební porážky z roku 2003, dále pak problematiku vztahu SPS a vládnoucího subjektu – Jednotného Ruska¹⁷⁵. V neposlední řadě, strana se v tomto dokumentu věnovala i záležitosti nadcházejících prezidentských voleb.

V období před parlamentními volbami roku 2007 pak Svaz Pravicových Sil přinesl nový předvolební program. V úvodu tohoto programu byly vytýčeny základní politické cíle hnutí, ze kterých lze vyzdvihnout zejména otázku svobody, či problematiku demokracie¹⁷⁶.

¹⁷³ Programmnoje zajavlenije s'jezda političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil", staženo z : <http://www.sps.ru?id=205830>, 11.12.2009.

¹⁷⁴ SPS. Voprosy i otvety, 2006. g., staženo z : <http://www.sps.ru?id=214530>, 11.12.2009.

¹⁷⁵ SPS. Voprosy i otvety, 2006. g., staženo z : <http://www.sps.ru?id=214530>, 11.12.2009.

¹⁷⁶ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnosť", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

Dále, strana vystoupila s vlastní vizí ruské společnosti. V následující pasáži programu pak SPS vysvětlovala důvody působení v opozici vůči aktuálnímu režimu¹⁷⁷. Dále programový dokument SPS pojednával o různých dle mínění strany důležitých otázkách, jako například nebezpečí nastolení jediné platné ideologie, zároveň strana vystupovala proti státní kontrole médií, jakož i boj proti nacionalismu, ale i spojení demokracii nenakloněným silám¹⁷⁸.

Zároveň, za svého hlavního protivníka SPS označila vládnoucí struktury, dle názoru strany propojené s vládní stranou – Jednotným Ruskem. V této části programu Svaz Pravicových sil vytýčil několik bodů, ve kterých se SPS od ER (Edinnaja Rossija - ER) odlišuje.

Zejména je třeba zmínit celkový přístup k politice, jakož i zásadním ekonomickým otázkám¹⁷⁹. Dále, v této pasáži programu SPS byl zmíněn i pohled strany na otázku vztahu církve a státu, v kontextu vymezení se vůči ER. Dále, zde byla zmíněna i rozdílná koncepce armády, či přesněji řečeno otázky vojenské služby¹⁸⁰.

Následující část předvolebního programu SPS je věnována stranickému pohledu na různé dle jejího mínění významné záležitosti, kterým se strana hodlala věnovat v případě volebního vítězství 2007. Mezi priority zde uvedené je možné zařadit zejména zlepšení podmínek pro soukromé podnikání, nutnost ochrany životního

¹⁷⁷ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnost", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

¹⁷⁸ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnost", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

¹⁷⁹ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnost", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

¹⁸⁰ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnost", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

prostředí či otázku mediálních svobod. Je však třeba zmínit i stranické plány reformovat politický systém¹⁸¹.

Dále je třeba zdůraznit stranický pohled na různé společensky významné záležitosti, probírané v následujících pasážích dokumentu. Kromě ekonomiky jako celku se zde strana zabývala rovněž otázkami zdravotnictví, vzdělání, rodinné politiky, místní samosprávy, či v neposlední řadě vypracováním nové zahraničně politické doktríny země¹⁸².

Významnou součástí předvolebního programu SPS bylo i vyjasnění ideologické pozice strany. V této sekci programu nejdříve SPS probírá problematiku vývoje Ruska v období vlády Borise Jelcina¹⁸³. Navazující pasáže programu se zabývaly základními ideologickými cíli SPS, do kterých lze zařadit úsilí zefektivnit fungování státu, prostřednictvím reformy v několika významných oblastech, dále pak rozvoj hospodářství, ale i zajištění individuálních svobod.

Rovněž, jedním z klíčových bodů programu byl i plán plošné demokratizace ruského politického systému¹⁸⁴. V tomto dokumentu se nicméně rozebíraly i různé ekonomické záležitosti, jako například zlepšení podmínek pro část podnikatelské třídy, včetně otázky daňových sazeb. V samotném závěru programu pak SPS vytýčila několik zásadních slibů, týkajících se vesměs sociální oblasti.

O druhém uvedeném politickém subjektu, Jabloku, je rovněž možné říct, že od nástupu Vladimira Putina prošla rozsáhlým programovým,

¹⁸¹ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnost", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

¹⁸² Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnost", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

¹⁸³ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnost", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

¹⁸⁴ Predvybornaja programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" "Svoboda I Čelovečnost", staženo z : <http://www.sps.ru?id=222854>, 11.12.2009.

ale i vnitrostranickým vývojem. Zatímco po většinu 90. let tato formace působila spíše jako volné uskupení – Sdružení „Jabloko“ – začátkem nového tisíciletí došlo k zásadnímu rozhodnutí, a sice založení Ruské Demokratické strany „Jabloko“¹⁸⁵. Před konáním ustavujícího sjezdu strany však tento subjekt přijal jeden z nejvýznamnějších stranických dokumentů – Demokratický manifest. Jednalo se o základní politickou deklaraci této strany, ve které byly vytýčeny její obecné cíle.

Primárním záměrem Jabloka bylo vybudování „svobodného, bohatého a silného Ruska“, které by se mělo stát plnoprávným členem EU¹⁸⁶. Dále, tato deklarace obsahovala, jak bylo výše uvedeno, i výčet nejvýznamnějších programových priorit strany, vycházejících ze základních stranických hodnot. Za hlavní cíle strany lze označit vybudování právního státu, sociálně odpovědného tržního hospodářství, jakož i funkční občanské společnosti¹⁸⁷.

V tomto dokumentu dále byla vyzdvihnuta i nutnost zavedení demokratického politického systému, postaveného na třech výše uvedených zásadách. Zároveň, strana se zasazovala o provádění liberální politiky prospěšné všem, a nikoli pouze úzkým vrstvám obyvatelstva. Strana se v tomto programovém prohlášení také vymezovala proti hospodářské politice 90. let minulého století, zároveň však vystupovala jako opozice novému režimu¹⁸⁸.

Další významný programový dokument nové strany - deklarace nazvaná „Cesta k svobodě“ – byl přijat na ustavujícím sjezdu strany,

¹⁸⁵ Demokratičeskij manifest, staženo z :
<http://www.yabloko.ru/Union/program/manifest-2001-proj.html>, 11.12.2009.

¹⁸⁶ Demokratičeskij manifest, staženo z :
<http://www.yabloko.ru/Union/program/manifest-2001-proj.html>, 11.12.2009.

¹⁸⁷ Demokratičeskij manifest, staženo z :
<http://www.yabloko.ru/Union/program/manifest-2001-proj.html>, 11.12.2009.

¹⁸⁸ Demokratičeskij manifest, staženo z :
<http://www.yabloko.ru/Union/program/manifest-2001-proj.html>, 11.12.2009.

konaném v prosinci roku 2001. V úvodu prohlášení byly připomenuty kladné výsledky společenských reforem 90. let, avšak bylo současně konstatováno, že došlo k zvrácení vývoje, konkrétně k oligarchizaci politického systému¹⁸⁹.

V následující části dokumentu jsou pak rozvedeny tři základní programové zásady – zaprvé, jde o otázku lidské svobody, dle představ této strany dosažitelné zejména prostřednictvím zlepšení životních podmínek obyvatelstva. Zbývající dvě záležitosti se pak týkaly již zmíněných oblastí – vybudování občanské společnosti, schopné samostatně se organizovat. K splnění tohoto úkolu však bylo zároveň vybudovat silnou střední třídu. Posledním bodem této části deklarace byl požadavek vybudování právního státu, vycházejícího z ochrany ústavou zaručených práv obyvatelstva¹⁹⁰.

Neméně důležitou byla i následující část dokumentu, v níž byly vytýčeny priority strany do budoucnosti. Zde je třeba zmínit zlepšení materiálního postavení obyvatelstva, dále pak společnost postavenou na solidaritě, již zmíněné sociálně tržní hospodářství, zlepšení bezpečnostní situace obyvatelstva, jakož i zkvalitnění demokracie¹⁹¹.

Na témž sjezdu, jako výše probíraná deklarace, byl schválen i dokument mnohem rozsáhlejší a významnější – stranický program. V úvodu tohoto dokumentu byly vymezeny základní stranické zásady – v první řadě provádění reformní politiky prospěšné širším vrstvám obyvatelstva¹⁹².

¹⁸⁹ Demokratičeskij manifest, staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/put-proj.html>, 05.12.2009.

¹⁹⁰ Demokratičeskij manifest, staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/put-proj.html>, 05.12.2009.

¹⁹¹ Demokratičeskij manifest, staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/put-proj.html>, 05.12.2009.

¹⁹² Programma Rossijskoj demokratičeskoj partii "Jabloko", staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/ch1.html>, 10.12.2009.

První z celkem sedmi kapitol programu se týkala již zmíněné problematiky, otázky vybudování právního státu, jehož primárním úkolem byla služba občanům. V této kapitole mezi nejvýznamnější cíle strany patří uplatnění zásady dělby moci, zajištění demokratické politické stability, zefektivnění fungování administrativy, jakož i boj s korupcí a zločinem. Neméně důležitá ale byla i otázka reformy justičního systému, které bylo věnováno hned několik podkapitol¹⁹³.

I následující kapitola programu byla zaměřena na detailní rozbor jedné z výše zmíněných stranických priorit, rozvoje struktur občanské společnosti. Zde lze vyjmenovat například posílení role místní samosprávy, zlepšení postavení svobodných médií, či v neposlední řadě otázku rovnosti pohlaví. Třetí kapitolu programu lze označit za jednu z nejvýznamnějších, neboť projednávala stranický pohled na vývoj ruského hospodářství. Zaprvé, v této části programu se strana ohlíží za vývojem 90. let¹⁹⁴. Dále, byly vytýčeny tři významné aspekty sociálně tržní ekonomiky.

Za hlavní dílčí nástroje ekonomické politiky Jabloko považovalo větší intenzitu investic do výrobního sektoru, pokračování daňové reformy, zprůhlednění tvorby rozpočtu, bankovní reformu, vyřešení otázky zahraničního dluhu Ruska, transparentnější privatizaci, ale rovněž i obnovu ruského venkova¹⁹⁵.

Na tuto oblast pak navazovala další systémově významná záležitost, otázka sociální politiky. Z této kapitoly je třeba zejména vyzdvihnout zejména problematiku zkvalitnění vzdělání, zlepšení poměrů v zdravotnictví, otázku postavení zaměstnanců, sociální zabezpečení

¹⁹³ Stroitel'stvo pravovogo gosudarstva, sostojaščego na službe u graždan, in : Programma Rossijskoj demokratičeskoj partii "Jabloko", staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/ch1.html>, 10.12.2009.

¹⁹⁴ Ekonomičeskij proryv, in : Programma Rossijskoj demokratičeskoj partii "Jabloko", staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/ch3.html>, 10.12.2009.

¹⁹⁵ Ekonomičeskij proryv, in : Programma Rossijskoj demokratičeskoj partii "Jabloko", staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/ch3.html>, 10.12.2009.

obyvatelstva. Co se týče problematiky rozebírané v této kapitole, nelze nezmínit například ani kvalitu komunálních služeb, jakož i otázku rodiny¹⁹⁶.

Pátá kapitola programu RDP (Rossijskaja Demokratičeskaja Partija) „Jabloko“ byla zaměřena na záležitost poněkud odlišnou – obrannou strategií země. Za hlavní prioritu v této otázce byla označena profesionalizace armády¹⁹⁷. Dále, není třeba opomenout ani rozvoj vojenského průmyslu. Rovněž, důležitým prvkem této strategie bylo i ustavení civilní kontroly zvláštních služeb. Neméně významnou záležitostí ale byla i otázka redefinice zahraniční politiky. Je však třeba v neposlední řadě zmínit také proces integrace zemí bývalého SSSR¹⁹⁸.

Předposlední kapitola stranického programu byla věnována otázce životního prostředí. Rozebereme – li pohled strany na uvedenou problematiku podrobněji, hlavními tématy této sekce programu byly záležitosti jako zkvalitnění životního prostředí, volání po rozumnějším využití přírodních zdrojů, jakož i zasazování se o ekologicky ohleduplný rozvoj průmyslu či zlepšení ekologického povědomí obyvatelstva¹⁹⁹.

Sedmá kapitola stranického programu z roku 2001 byla zaměřena na otázky budoucnosti, přičemž zde byla projednána témata jako technologický rozvoj anebo široká škála záležitostí týkajících se

¹⁹⁶ Aktivnaja social'naja politika, in : Programma Rossijskoj demokratičeskaj partij "Jabloko", staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/ch4.html>, 10.12.2009.

¹⁹⁷ Strategija nacional'noj oborony i bezopasnosti, in : Programma Rossijskoj demokratičeskaj partij "Jabloko", staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/ch5.html>, 11.12.2009.

¹⁹⁸ Strategija nacional'noj oborony i bezopasnosti , in : Programma Rossijskoj demokratičeskaj partij "Jabloko", staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/ch5.html>, 11.12.2009.

¹⁹⁹ Ochrana okružajuščej sedy , in : Programma Rossijskoj demokratičeskaj partij "Jabloko", staženo z : <http://www.yabloko.ru/Union/program/ch6.html>, 11.12.2009.

mládeže. Roku 2003 pak byl schválen další stranický programový dokument – v zásadě vycházející z programu předchozího, neboť měl identickou strukturu i obsah²⁰⁰ – a sice vyhlášení základních politických cílů strany na období 2003 – 2005.

Nový základní programový dokument Jabloka, tentokrát vystupujícího pod novým názvem, Ruská Sjednocená Demokratická strana „Jabloko“²⁰¹, Demokratický manifest, byl přijat v polovině roku 2006. Tento dokument byl v mnoha ohledech, nejen co do struktury, ale i obsahu, podobný stejnojmenné deklaraci z roku 2001.

Porovnáme-li dva zmíněné dokumenty, je nicméně možné dojít k závěru, že ten novějšího data byl o několik bodů doplněn. Zaprvé, jednalo se o vytýčení základních hodnot, na nichž byla ideologie strany postavena, svobody a spravedlnosti²⁰². Dále, v témž dokumentu byla vypracována definice pojmu "sociální liberalismus", vycházejícího zejména z ideje společnosti rovných příležitostí²⁰³. V neposlední řadě, je třeba zmínit i otázku životního prostředí.

Roku 2008, na patnáctém sjezdu strany, došlo k vypracování nové stranické programové deklarace. Zde strana sama sebe definovala jako demokratickou alternativu režimu dle jejího mínění autoritářského, jehož základy byly položeny již v období vlády Borise Jelcina, a po

²⁰⁰ Demokratičeskij manifest - Programma Rossijskoj demokratičeskoj partii "Jabloko", staženo z :
http://www.yabloko.ru/Elections/2003/programma_2003/index.html, 11.12.2009.

²⁰¹ Programma Rossijskoj ob'jedinennoj demokratičeskoj partii "Jabloko" - Demokratičeskij manifest, staženo z :
<http://www.yabloko.ru/Union/programma.html>, 11.12.2009.

²⁰² Programma Rossijskoj ob'jedinennoj demokratičeskoj partii "Jabloko" - Demokratičeskij manifest, staženo z :
<http://www.yabloko.ru/Union/programma.html>, 11.12.2009.

²⁰³ Programma Rossijskoj ob'jedinennoj demokratičeskoj partii "Jabloko" - Demokratičeskij manifest, staženo z :
<http://www.yabloko.ru/Union/programma.html>, 11.12.2009.

roce 2000 došlo spíše k jejich upevnění²⁰⁴. Zároveň, v tomto dokumentu Jabloko varovalo před různými nedemokraticky orientovanými seskupeními, proti kterým se tato strana vymezuje již od svých začátků²⁰⁵.

Dalším politickým subjektem, zařaditelným do liberálního tábora, který vznikl v poměrně nedávné době, je strana „Pravé Dílo“, mezi jejíž zakladatele lze zařadit, kromě stálice liberální scény – SPS – rovněž dvě menší strany, Občanská Síla a Demokratická strana Ruska²⁰⁶. Základní tezí programu tohoto subjektu bylo „Kapitalismus pro všechny“²⁰⁷.

Toto heslo bylo dále rozvedeno, a sice do bodů jako demokratizace společnosti, svoboda podnikání, zajištění pořádku, jakož i otázka sociální spravedlnosti. Dále, v tomto dokumentu byla řeč i o ekonomických otázkách. Z této oblasti je třeba zejména zdůraznit nutnost demonopolizace, usnadnění rozvoje podnikání, a v neposlední řadě i modernizaci ekonomiky. Dále lze zmínit i požadavek zřízení nezávislého soudnictví či profesionalizaci armády²⁰⁸.

²⁰⁴ Političeskaja platforma RODP "Jabloko", staženo z : http://www.yabloko.ru/Press/Docs/2008/0626_platforma.html, 11.12.2009.

²⁰⁵ Političeskaja platforma RODP "Jabloko", staženo z : http://www.yabloko.ru/Press/Docs/2008/0626_platforma.html, 11.12.2009.

²⁰⁶ O partii, staženo z : <http://pravoedelo.ru/index.php?q=node/1235>, 17.12.2009.

²⁰⁷ Programma Vserossijskoj političeskoj partii "Pravoe Delo", staženo z : <http://pravoedelo.ru/index.php?q=node/1242>, 11.12.2009.

²⁰⁸ Programma Vserossijskoj političeskoj partii "Pravoe Delo", staženo z : <http://pravoedelo.ru/index.php?q=node/1242>, 11.12.2009.

8. Volební výsledky liberálních seskupení od roku 2000

První volby, konané od odstoupení Borise Jelcina, byly volby prezidentské, které se odehrály na jaře roku 2000. V těchto volbách, jak již bylo uvedeno, hlavním kandidátem byl úřadující prezident Vladimir Putin, jenž měl podporu tehdejších mocenských struktur²⁰⁹.

Ani o těchto volbách však nelze říct, že by liberální tábor nastoupil jednotně, jelikož Grigorij Javlinskij, ústřední postava Jabloka, strany zastávající zásadově opoziční postoj, vyhlásil vlastní kandidaturu. Nicméně tento politik ve volbách neuspěl, neboť Vladimir Putin, byť těsně, zvítězil již v prvním kole²¹⁰.

Další volby, tentokrát parlamentní, se konaly koncem roku 2003. Toto volební klání, jež se naposledy konalo dle starých volebních pravidel, pro liberální formace dopadlo – dá se říci - fiaskem. Jak SPS, tak i Jabloko nedokázaly překročit klauzuli nutnou pro získání mandátů v poměrné části, a v části většinové získaly 3 resp. 4 křesla²¹¹.

Co se týče prezidentských voleb roku 2004, lze soudit, že se odehrály za jiných podmínek než volby předchozí. V době výkonu svého prvního mandátu totiž nové mocenské elity provedly řadu zásahů do politického života, jejímž důsledkem bylo – v porovnání s 90. lety – radikálně změněné politické klima.

Zatímco v období Borise Jelcina lze politický systém charakterizovat jako polodemokratický, neboť tehdy relativně svobodné společenské podmínky byly smíšeny s autoritářským politickým systémem, za

²⁰⁹ Shevtsova, L. : Putin's Russia, Carnegie endowment for international peace, Washington 2005, str. 71.

²¹⁰ tamtéž, str. 74 - 75.

²¹¹ Parties and Elections in Europe. Russia. staženo z : <http://parties-and-elections.de/Russia.html>, 17.12.2009.

vlády jeho nástupce dochází k omezení řady záležitostí, zejména však občanských svobod, existujících v 90. letech.

Co se týče liberálů, například G. Javlinskij se rozhodl volby bojkotovat, zatímco z řad SPS se na vlastní pěst rozhodla kandidovat jedna z vůdčích postav tohoto subjektu, Irina Chakamada²¹².

Rovněž většina ostatních relevantních politických sil se rozhodla do volebního souboje vyslat méně výrazné stranické osobnosti. Nakonec ve volbách s drtivou převahou zvítězil obhájce funkce Vladimir Putin. V průběhu jeho druhého funkčního období pak, jak bylo popsáno v jedné z předchozích kapitol této práce, dochází k dalším významným politickým změnám, upevňujícím mocenské postavení představitelů nového režimu.

Poslední uskutečněné parlamentní volby, konané koncem roku 2007, již za použití nového volebního zákona, z pohledu liberálních stran dopadly hůře než volby předchozí, jelikož žádná z nich nepřekročila sedmiprocentní volební klauzuli²¹³.

V zatím posledních volbách, tentokrát prezidentských, s přehledem zvítězil vládní kandidát Dmitrij Medveděv. Co se týče liberálních politických sil, většina do této ideologické skupiny zařaditelných subjektů volby bojkotovala, některé však postavily vlastní kandidáty. Konkrétně se jednalo o předsedu Demokratické strany Ruska Andreje Bogdanova, který však získal 1,3 % hlasů²¹⁴.

²¹² Shevtsova, L. : Putin's Russia, Carnegie endowment for international peace, Washington 2005, str. 299 - 302.

²¹³ Parties and Elections in Europe. Russia. staženo z : <http://parties-and-elections.de/Russia.html>, 17.12.2009.

²¹⁴ Central'naja Izbiratel'naja Komissija Rossijskoj Federacii : Rezul'taty vyborov - Vybory Prezidenta Rossijskoj Federacii, staženo z : http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&vtd=100100022249920&vrn=100100022176412®ion=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&vbid=100100022249920&type=226, 19.12.2009.

Provedeme-li analýzu výsledků z hlediska volební geografie, zaměřené - podobně jako v předchozí kapitole zabývající se volebními výsledky - na liberální subjekty, je nejdříve nutné zdůraznit, že předmět výzkumu je poněkud omezenější, neboť se jedná pouze o dvoje parlamentní volby.

Rovněž, je třeba připomenout i - v porovnání s předchozí kapitolou pojednávající o volebních výsledcích liberálních stran - odlišný přístup ke zkoumání daného problému.

Avšak, před provedením rozboru je nutné zmínit i celkové utužení politických poměrů v zemi, které se odehrálo za vlády druhého ruského prezidenta. Zejména z tohoto důvodu je třeba zdůraznit, že není možné porovnávat volby konané v období let 1993 - 1999 a období zkoumaném v této kapitole pouze ze statistického hlediska, jelikož v důsledku výše uvedeného faktu došlo k oslabení pozice liberálně orientovaných stran.

Zatímco v uvedené kapitole výchozím bodem výzkumu bylo štěpení město - venkov, v případě této kapitoly bude důraz kladen na volební podporu liberálních stran v jednotlivých ruských regionech, avšak s přihlédnutím k uvedené linii štěpení. Nicméně, je nutné zdůraznit, že se zkoumaným stranám - SPS a Jabloku - zřídka v prvních volbách podařilo v celostátním měřítku získat více než 6 % hlasů. V návaznosti na závěr učiněný v předchozí tématické kapitole - a sice, že liberální strany jsou strany především městské - je možné tvrdit, že nejinak tomu bylo i v parlamentních volbách, zkoumaných v této kapitole.

Zaměříme-li se na první, uskutečněné roku 2003, zatímco Jabloko nejvíce získalo v Moskvě a Petrohradě²¹⁵, SPS, které rovněž dosáhlo

²¹⁵ Electoral Geography 2.0 - Countries - r - Russia - Russia. Legislative Election 2003, staženo z :
<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/r/russia/russia-legislative-election-2003.html>, 30.4.2010.

nadprůměrných výsledků v těchto městech, bodovalo i v regionech se silnými městskými centry, například v Permské či Sverdlovské oblasti²¹⁶. Zatím posledních parlamentních voleb, konaných v roce 2007, se účastnily čtyři liberálně orientované strany - Jabloko, SPS, GS a DPR. Nejlepší výsledek tyto strany zaznamenaly v Moskvě, a sice souhrnně 13 %²¹⁷.

Liberální strany v ruských podmínkách tedy - pomineme-li jejich slabé volební výsledky, způsobené mimo jiné i utužením politických poměrů v zemi - lze charakterizovat jako subjekty, jejichž tradiční politickou základnou je městské prostředí, a to zejména z důvodů vytýčených v kapitole pojednávající o volbách 1993 - 1999, tedy proto, že právě v městech se vyskytují skupiny obyvatelstva řazené do střední třídy.

9. Ruské liberální strany v současnosti

Po parlamentních volbách roku 2007, ve kterých hlavní liberální strany propadly, nastává v jejich vývoji další zlomové období. Od posledních voleb totiž liberální strany 90. let lze označit za strany mimoparlamentní, a jejich vliv na politické dění minimální.

V souvislosti s tímto pak dochází k přeskupování v rámci této ideologické skupiny, ale i ke změnám vevnitř jednotlivých stran. Jak bylo uvedeno v jedné z předcházejících kapitol, například SPS – strana, kterou lze označit za stálici ruské politické scény, v roce 2008, již po prezidentských volbách, stála u zrodu nového subjektu pravicově liberální programové orientace, Pravého Díla, uskupení

²¹⁶ Electoral Geography 2.0 - Countries - r - Russia - Russia. Legislative Election 2003, staženo z :
<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/r/russia/russia-legislative-election-2003.html>, 30.4.2010.

²¹⁷ Electoral Geography 2.0 - Countries - r - Russia - Russia. Legislative Election 2007, staženo z :
<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/r/russia/russia-legislative-election-2007.html>, 30.4.2010.

utvořeného především kolektivními členy, z nichž někteří vystupovali jako opoziční formace, a jiní se naopak rozhodli pro částečnou spolupráci s představiteli aktuálního režimu, konkrétně v případě posledních prezidentských voleb, kdy Občanská Síla podpořila vládního kandidáta na tuto funkci, Dmitrije Medveděva²¹⁸.

Oproti tomu, strana představující v rámci liberální části politického spektra opačný ideový pól, Jabloko, po volebním debaklu roku 2007 prochází významným vnitrostranickým vývojem. V následujícím roce totiž došlo k změně stranického vedení, když z nejvyššího stranického postu odešel Grigorij Javlinskij, po dlouhá léta vůdčí postava této strany²¹⁹.

Nicméně, jednou z nejvýznamnějších událostí, kterých se účastnily i liberální subjekty, byly v loňském roce uskutečněné regionální a komunální volby. Ačkoli – dle některých zdrojů i díky volebním podvodům – v těchto volbách dominovalo vládní Jednotné Rusko, relativně dobré výsledky zaznamenalo rovněž Jabloko, jehož kandidáti v několika případech zaznamenali poměrně vysoké procento hlasů. Avšak například v moskevském zastupitelstvu tato strana získala pouze dva z celkového počtu 35 mandátů²²⁰.

Nicméně, účast liberálně orientovaných uskupení v nedávno konaných regionálních a komunálních volbách svědčí spíše o tom, že strany náležící k této ideologické skupině nadále jsou politicky činné. Co se týče vzájemného vztahu hlavních liberálních stran, lze poměrně stručně říct, že, podobně jako i v 90. letech, se jedná o vztah poněkud komplikovaný.

²¹⁸ Civilian Power, staženo z : http://en.wikipedia.org/wiki/Civilian_Power, 11.1.2010.

²¹⁹ S. Mitrochin smenil G. Javlinskogo na postu lídera "Jabloka", in : Partinform. Material poslednego nomera, staženo z : <http://www.partinform.ru/new.htm>, 13.11.2009.v

²²⁰ Moscow opposition complains of intimidation, staženo z : <http://www.globalpost.com/dispatch/russia/091009/russian-politics>, 11.1.2010.

V roce 2006 – tedy ještě před posledními parlamentními volbami – byla projednávána možnost spojení SPS a Jabloka, z čehož však sešlo, zejména kvůli tomu, že Jabloko kladlo pro Svaz Pravicových Sil nepřijatelné podmínky²²¹. Následně, SPS, která si roku 2006 kladla za cíl v následujících parlamentních volbách – roku 2011 – získat relativně silné zastoupení²²², a o čtyři roky později volby dokonce vyhrát²²³, jak již bylo výše uvedeno, stála u zrodu nového pravicově liberálního subjektu – Pravého Díla.

Na současné politické mapě Ruska – byť se jedná o subjekty mimoparlamentní – v rámci liberální části politického spektra lze vyzdvihnout právě dvě výše uvedené strany, které – byť Pravé Dílo je spíše subjektem nástupnickým, na ruské politické scéně působí již delší dobu. Avšak, v současnosti lze jen těžko předvídat, jak se ruská politika bude do voleb roku 2011 vyvíjet.

10. Ruská politická kultura a ideologie liberalismu

Jak plyne z názvu této kapitoly, hlavním tématem je otázka vztahu ruské politické kultury a liberalismu jako politické ideologie, resp. role zmíněné ideologie v ruském politickém životě. Napřed je však třeba definovat pojem „politická kultura“ aplikován na ruské podmínky, přičemž je třeba vycházet z obecné definice tohoto termínu jako soustavy zvyklostí, utvářejících politický systém dané země.

Zaměříme-li se na podrobnější rozbor této záležitosti, je nutné vytýčit několik hlavních bodů, charakteristických pro ruskou politickou

²²¹ Russian liberal SPS, Yabloko parties give up unification plans, staženo z : <http://www.en.rian.ru/20061216/57026260.html>, 12.1.2010.

²²² Gorizont 2007 - 2017 : Vernut' Rossii buduščee - Programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" na 10 let, staženo z : <http://sps.ru/?id=219334>, 11.12.2009.

²²³ Gorizont 2007 - 2017 : Vernut' Rossii buduščee - Programma političeskoj partii "Sojuz Pravych Sil" na 10 let, staženo z : <http://sps.ru/?id=219334>, 11.12.2009.

kulturu. Zaprvé, jedná se o autoritářské pojetí státní moci. Tuto záležitost je možné označit za zdejšímu prostředí vlastní, neboť - pochopitelně v odlišné podobě - přetrvává již od dob carského Ruska. Avšak, v kontextu této kapitoly je nutné zmínit rovněž více než sedm desetiletí trvající vládu komunistické strany, v jejímž důsledku dochází zejména k setření společenských rozdílů, a tedy vytvoření rovnostářské společnosti.

Lze tedy vyvodit závěr, že celkově vzato šlo o společnost neliberální. Nicméně, současně je třeba zdůraznit, že - jak bylo uvedeno v jedné z úvodních kapitol této práce - poslední roky režimu jsou charakteristické rozsáhlou liberalizací společenských poměrů, v nemalé míře se dotýkající i politického života. Začátkem 90. let minulého století tak došlo k nevídanému rozvoji stranického spektra, ve kterém nikoli nevýznamnou roli hrály subjekty hlásící se k liberalismu.

Pro snazší porozumění významu této ideologie v ruských podmínkách v závěru 20. století je však nejprve potřeba provést srovnání evropského a ruského pojetí liberalismu, přičemž je současně třeba připomenout i historické kořeny této ideologie.

Zatímco v prvním případě - tak jak se vyvíjelo od 19. století - ústřední premisou byl individualismus, o předrevolučním Rusku lze soudit, že politika byla výrazně ovlivněna místními náboženskými tradicemi, zejména pak koncepcí duchovní jednoty společnosti²²⁴. Rovněž lze podotknout, že pojetí svobody bylo odlišné. Zatímco základem klasického liberalismu, vyvíjejícího se v západní Evropě 19. století,

²²⁴ T. I. Zajceva : V zaščitu ruskogo liberalizma, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 1, 2006, pp. 175 - 182, str. 177, cit. dle Chomjakov, A. : Polnoje sobranije sočinenii v vosmi tomach, tom I, Moskva 1900, str. 114 - 115.

byla svoboda negativní, v Rusku téže doby, pod pojmem svoboda lze, z velké míry vlivem náboženství, chápat svobodu pozitivní²²⁵.

Vrátíme-li se však do závěru 20. století, je - pro účely srovnání evropského a ruského liberalismu - třeba připomenout ruské společenské podmínky té doby. Jak bylo uvedeno v jedné z kapitol v úvodu této práce, v této době probíhala - podobně jako i v jiných zemích střední a východní Evropy - rozsáhlá transformace společnosti. Dále, jak již bylo uvedeno v této kapitole, současně dochází k rozmachu politických stran, přičemž početnou podskupinou byly strany liberálního zaměření.

V tomto kontextu je třeba blíže vymezit obsah liberální ideologie, aplikované na ruskou politiku 90. let. Tento obsah je možné shrnout do dvou základních bodů, a sice zavedení tržního hospodářství, jakož i ustavení liberálně demokratického politického systému, přičemž posledně uvedenou záležitost lze označit za otázku důležitější, jelikož tato problematika byla mnohem komplexnější. Nedílnými částmi liberálně demokratického zřízení totiž jsou záležitosti jako právní stát, či funkční občanská společnost.

Nicméně, ohlédneme-li se za vývojem v Rusku 90.let, lze dojít k závěru, že liberalismus byl chápán především jako ekonomický směr, neboť hospodářské reformy byly dominantním tématem ruské politiky závěru 20. století.

Neznamená to sice, že došlo k upozadění politických změn, avšak - vzhledem k politickému vývoji - politická složka liberální ideologie příliš velký vliv na ruskou politiku neměla, jelikož politický systém Ruska liberální demokracii připomínal pouze formálně, na základě vnějších znaků, jako byl relativně soutěživý charakter voleb, a jejich pravidelné konání.

²²⁵ T. I. Zajceva : V zaščitu ruskogo liberalizma, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 1, 2006, pp. 175 - 182, str. 177.

Avšak, vezmeme-li v potaz z systémového hlediska zásadní charakteristiky, je možné ruský politický systém, tak jak se vyvíjel v letech 1993 - 1999, označit za systém hybridní, neboť došlo ke smíšení demokratických a autoritářských prvků, přičemž je v této souvislosti třeba podotknout, že kostru politického systému tvořily prvky autoritářské. Zejména se v tomto případě jednalo o zřízení funkce silného prezidenta, proti kterému stál výrazně oslabený parlament.

Především tuto záležitost lze označit za příčinu neúspěchu budování liberální demokracie v ruských podmínkách. Nicméně, toto neznamena, že zavádění uvedeného typu politického systému nemělo v ruském politickém prostředí své zastánce.

Při bližším pohledu na ruské stranické spektrum, tak jak se vyvíjelo po roce 1993, je možné dojít k závěru, že - v evropském pojetí této ideologie - autentickým představitelem liberalismu byla strana Jabloko, jejímž rozhodujícími programovými prioritami již od doby jejího založení byly záležitosti jako zavedení institucí právního státu, či ustavení struktur občanské společnosti. Dále, je třeba zdůraznit, že tato strana vystupovala i pro zavedení parlamentní formy vlády.

Nicméně, současně je nutné podotknout, že obecné politické podmínky byly pro prosazení uvedených záležitosti silně nepříznivé. Jednak, příčinou neúspěchu byl volební systém, znemožňující zformování stabilního systému politických stran. Jelikož se jednalo o systém smíšený, je třeba připomenout účinky tohoto systému. Zatímco poměrně volena polovina parlamentu rozvoji parlamentních stran napomáhala, polovina většinová tento proces spíše brzdila.

Nepochybně významnější příčinou neúspěchu pokusu zavést v ruském prostředí liberálně demokratické zřízení byla záležitost zmíněná v úvodu této kapitoly, a sice ruská politická kultura, či přesněji řečeno její prvně uvedený rys, autoritářské pojetí státu.

Ačkoli není pochyb, že kořeny této záležitosti - vezmeme-li v potaz postkomunistické Rusko - sahají do roku 1993, je nutné podotknout, že po nástupu druhého ruského prezidenta autoritářské tendence posílily. Je tomu tak i proto, že - zejména v důsledku ekonomických reforem, které dovedly zemi prakticky na pokraj bankrotu - byl pojem liberalismus politicky zcela zdiskreditován²²⁶, a jeho klíčoví představitelé postupně od roku 2000 zažívají postupný ústup z ruské politické scény.

V duchu charakteristik vlastních ruské politické kultuře tak po roce 2000 dochází k budování zcela nového politického systému, byť formálně nadále existuje kontinuita s politickým systémem Jelcinovského Ruska, neboť bylo zachováno institucionální uspořádání politického systému, tak jak je zakotveno v ústavě z roku 1993.

Rozebereme-li blíže teoretické základy nového ruského politického systému, za nejvýznamnější záležitost v tomto kontextu lze považovat státnost. Tento pojem přitom lze interpretovat nejen jako problematiku státní suverenity navenek, ale rovněž jako otázku postavení státu ve společnosti²²⁷, v ruských podmínkách tradičně velmi významnou. Tato záležitost byla zejména spojena s otázkou vztahu státu a občanské společnosti. Konkrétněji, jednalo se o ztížení fungování civilního sektoru, jakožto nezávislé složky společnosti²²⁸.

Dále, v této souvislosti je třeba zmínit rovněž základní rysy politického vývoje Ruska za prezidentství Vladimira Putina. Pomineme-li výše uvedené záležitosti, v tomto kontextu lze

²²⁶ T. I. Zajceva : V zaščitu ruskogo liberalizma, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 1, 2006, pp. 175 - 182, str. 181.

²²⁷ J. Squier : Civil Society and the Challenge of Russian Gosudarstvennost, in : Demokratizatsiya, vol. 10, no. 2, 2002, pp. 166 - 182, str. 166.

²²⁸ J. Squier : Civil Society and the Challenge of Russian Gosudarstvennost, in : Demokratizatsiya, vol. 10, no. 2, 2002, pp. 166 - 182, str. 168 - 176.

připomenout zejména centralizační tendence, jakož i sílicí koncentraci moci v rukou exekutivních složek, zejména však prezidenta.

Jinými slovy, došlo k posílení principu vertikálního rozložení politické moci²²⁹. Tento princip je možné tedy označit za ústřední zásadu nových politických vztahů. Zároveň, tato záležitost se stala základem nového typu politického systému - suverénní demokracie²³⁰.

Tento model politického systému - některými autory též nazývaný demokracie řízená²³¹ - přitom nelze označovat za ruské specifikum, jelikož se jedná o místní variantu demokracie neliberální. Tímto zařazením současného ruského politického systému se dostáváme k další významné záležitosti, a sice srovnání teoretických koncepcí liberální a suverénní demokracie.

Zaprvé, je třeba vymezit základní parametry obou uvedených zřízení. Při bližším pohledu na první z nich - liberální demokracii - je nejdříve třeba zdůraznit, že, jak samotný název napovídá, toto zřízení vychází z ideologie liberalismu²³². Základním prvkem, charakterizujícím liberální demokracii, je omezená společenská role státu²³³.

Dále, ze záležitostí tomuto typu politického zřízení vlastních, je třeba jmenovat další jeho nezbytnou složku, a sice funkční instituce právního státu. Rovněž, záležitostí typickou zejména pro moderní liberální demokracie je i rozvinutá občanská společnost²³⁴. V

²²⁹ Shevtsova, L.: *Russia – Lost in transition : Yeltsin and Putin Legacies*, Carnegie endowment for international peace, Washington 2007, str. 41 - 43.

²³⁰ Sakwa, R. : *Putin : Russia´s choice*, Routledge, New York 2008, str. 95.

²³¹ tamtéž, str. 97.

²³² Heywood, A. : *Politické ideologie*, Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 55 - 56.

²³³ tamtéž, str. 52 - 55.

²³⁴ Hloušek, V., L. Kopeček (eds.) : *Demokracie, Mezinárodní politologický ústav*, Brno 2003, str. 43 - 45.

neposlední řadě je, rozebíráme-li toto politické zřízení, třeba uvést i politickou kostru liberální demokracie, a sice princip dělby moci²³⁵.

Tuto záležitost, jak bylo naznačeno, tedy lze označit za základ teoretické koncepce liberální demokracie, neboť právě z tohoto prvku plyne další charakteristický rys analyzovaného zřízení, horizontální rozložení politické moci.

Oproti tomu, zkoumáme-li teoretickou koncepci demokracie suverénní, je již na počátku třeba podotknout, že toto zřízení je postaveno na zcela odlišných ideových základech. Tento typ politického systému totiž je postaven na ruských politických tradicích, a tedy odpovídá zákonitostem místní politické kultury.

Základem, ze kterého koncepce suverénní demokracie vychází, je silný stát²³⁶, odpovídající výše uvedenému pojetí státnosti. Již z tohoto poznatku tak vyplývá, že se jedná o zřízení neliberální. Tento závěr pak dále umocňují i ostatní výše uvedené záležitosti, zejména však vertikální uspořádání politických vztahů. Neméně významným prvkem - zvláště ve spojení s uvedeným - pak je princip koncentrace moci²³⁷.

Posledně zmíněnou záležitost však nelze považovat za specifický rys politického systému Putina Ruska. Je třeba zdůraznit, že tento prvek byl obsažen již v ústavě z roku 1993, a po střídání v prezidentském úřadu došlo pouze k jeho posílení, byť v nikoli nevýznamné míře.

Avšak, porovnáváme-li teoretické koncepty liberální a suverénní demokracie důkladněji, je nutné zmínit i jejich styčné body. V této

²³⁵ tamtéž, str. 61 - 62.

²³⁶ M. A. Smith : Sovereign Democracy : the Ideology of Yedinaya Rossiya, Conflict Studies Research Centre, August 2006, ISBN 1 - 905058 - 82 - 9, str. 3.

²³⁷ Shevtsova, L.: Russia – Lost in transition : Yeltsin and Putin Legacies, Carnegie endowment for international peace, Washington 2007, str. 52 - 53.

souvislosti lze připomenout zejména prvky vlastní liberální demokracii, které se - byť částečně - osvědčily i v politickém prostředí postkomunistického Ruska. Jedná se především o pravidelně konané soutěživé volby, jejichž svobodný charakter však je možné vzhledem k politickému vývoji z let 2000 - 2008 zpochybnit.

Lze tedy dojít k závěru, že pokus aplikovat liberální ideje v ruském politickém prostředí nebyl příliš úspěšný zejména proto, že - vrátíme-li se do úvodu této kapitoly, základní charakteristické rysy ruské politické kultury je možné označit za neliberální, či dokonce antiliberální. Například, vezmeme-li v potaz autoritářské pojetí státní moci, již tento prvek poukazuje na zásadní rozpor panující ve vztahu liberální ideologie k ruské politické praxi, neboť liberalismus vychází z omezené role státních institucí ve společenském životě.

Druhý znak typický pro ruskou politickou kulturu, uvedený na začátku této kapitoly, rovnostářský charakter společnosti, rovněž, i když v menší míře, ovlivnil prosazení liberálních zásad v ruské politice, jelikož ruská společnost postrádala pro západoevropská zřízení charakteristický prvek - silnou střední třídu - a tak se ideje vlastní tomuto politickému směru uchytily zejména u úzké vrstvy ruské inteligence²³⁸.

Podíváme-li se na ruskou společnost nyní, zdá se, že nedošlo k převratným změnám, a to zejména z důvodu, že v 90. letech došlo k společenskému úpadku, a roky 2000 - 2008 byly charakteristické stabilizací společnosti, i když za cenu potlačení demokratických vymožeností.

Nicméně, po posledním volebním cyklu (2007/2008) se zdá, že dochází k - byť zatím velmi mírnému - uvolňování společenských podmínek, jelikož byl učiněn krok k horizontálnímu rozložení

²³⁸ Danilov, A. A. : Vozroždenije rossijskogo liberalizma, in : Zevelev, A. I., V. V. Šelochajev, J. P. Sviridenko (eds.) : Političeskije partii Rossii : Istorija i sovremennost', ROSSPEN, Moskva 2000, str. 580 - 593, str. 580.

politické moci, a sice jmenování premiéra, s vazbou na nejsilnější parlamentní politickou stranu. Více však o budoucím směřování ruského politického systému - a tím zprostředkovaně i o stavu místní politické kultury - napoví až příští parlamentní volby, plánované na rok 2011.

11. Perspektivy budoucího vývoje politického systému Ruské federace

Od roku 2008, kdy na postu ruského prezidenta – vzhledem k ústavním omezením – došlo k změně, jelikož dosavadního prezidenta Vladimira Putina vystřídal Dmitrij Medveděv, Putinův dlouholetý blízký spolupracovník, zatímco prvně jmenovaný nastoupil do funkce, ve které v politice prakticky začínal – podruhé se stal ruským premiérem.

Personální změna na vrcholných exekutivních postech, vynucená zejména ústavními omezeními – prezidentský úřad je možné vykonávat pouze ve dvou po sobě jdoucích obdobích²³⁹ – do ruské politiky přinesla poměrně novou záležitost, a sice vyvážení pozic prezidenta a premiéra. Zatímco dle ústavy nadále rozhodující roli v politickém systému má hlava státu, nicméně poprvé se předsedou vlády stává osobnost vedoucí parlamentní politickou stranu.

Na rozdíl od dřívější praxe – jmenování premiérů převážně technického charakteru – Vladimira Putina, předsedu strany Jednotné Rusko, lze již považovat za premiéra politického. Lze tedy říct, že z prezidentského úřadu se těžiště politické moci přesunulo na vládu, resp. premiéra. Pomineme-li centralizační reformy z úvodu Putinovy vlády, o některých reformách, uskutečněných v průběhu druhého prezidentského mandátu, lze tvrdit, že ruskou politickou scénu ovlivnily spíše pozitivně.

²³⁹ Koudelka, Z., R. Vlčková : Ústavní systém Ruska : Ústava Ruské federace, Masarykova Univerzita, Brno 1996, str. 53.

Jednalo se například o změnu volebního systému z roku 2005, kdy místo do té doby používaného smíšeného byl zaveden poměrný volební systém, se sedmiprocentní vstupní klauzulí²⁴⁰. Ačkoli právě tento prvek volebního systému, jak se ukázalo roku 2007, byl faktorem znesnadňujícím úspěch demokratické (liberální) opozice, nový volební systém jako celek výrazně přispěl k stabilizaci ruské politické scény.

Jak známo, po posledních volbách v dolní komoře ruského parlamentu byly vytvořeny poslanecké kluby čtyř stran – kromě zmíněných ER, LDPR (Liberal'no Demokratičeskaja Partija Rossii - LDPR) a KPRF v těchto volbách uspěl rovněž další kremelským strukturám blízký subjekt – Spravedlivé Rusko.

Lze říct, že po posledním volebním cyklu – letech 2007-2008 – byla ukončena první fáze budování nového politického systému Ruské Federace. Návrat Vladimira Putina do funkce předsedy vlády tedy je možné chápat jako změnu politických priorit aktuálního ruského režimu.

Po období konsolidace politického systému postjelcinovského Ruska – uskutečněné během druhého Putina mandátu – tak nastává nová etapa politického vývoje této země. V tomto kontextu za velice významné události lze označit zejména celostátní volby – parlamentní roku 2011 a prezidentské, které se mají konat v roce 2012.

Neméně důležitou otázkou však je budoucí systémová pozice klíčové postavy současné ruské politiky – Vladimira Putina, který je v současnosti zároveň i předsedou nejsilnější parlamentní strany. Přesto, že dle ústavy existuje možnost návratu této osobnosti do prezidentského úřadu, nelze s jistotou tvrdit, že k takovému scénáři dojde.

²⁴⁰ Shevtsova, L.: Russia – Lost in transition : Yeltsin and Putin Legacies, Carnegie endowment for international peace, Washington 2007, str. 48.

Oproti tomu, úpravu ústavy, prodlužující mandát hlavy státu o dva roky, která nabude účinnosti od příštích prezidentských voleb²⁴¹, je možné interpretovat různým způsobem. Ačkoli se vyskytly názory, že po uplynutí určité doby současný prezident odstoupí z úřadu, a uvolní tak místo předsedovi vlády, k takovému vývoji nedošlo, naopak existují náznaky, že personální obsazení dvou nejvyšších postů zůstane i po roce 2012 nezměněno²⁴².

Tento scénář je však možný především za podmínky změny institucionálního nastavení politického systému, tedy posílení systémové role parlamentu prostřednictvím modifikace ústavy tímto směrem.

12. Závěr

Primárním cílem této diplomové práce byla analýza postavení liberálních stran v politickém životě postkomunistického Ruska. Při pokusu o dosažení uvedeného cíle jsem vycházel z několika klíčových faktorů, souvisejících s výše uvedenou problematikou. Zprv, v této práci byl nemalý prostor věnován rozboru programu jednotlivých stran.

Tato záležitost přitom je klíčová pro porozumění obsahu pojmu „liberalismus“ v ruském politickém prostředí. Jak bylo již dříve uvedeno, v 90. letech se vyvinulo dvojí pojetí tohoto ideologického směru, přičemž hlavním bodem sporu mezi dvěma proudy, které je zjednodušeně možné označit jako „vládní“ a „opoziční“, byla otázka ekonomických reforem.

²⁴¹ Medvedev Increases Russian Presidential Term to 6 Years, staženo z : <http://www.chernobylee.com/blog/2009/01/medvedev-increases-russian-pre.php>, 12.1.2010 .

²⁴² Russian presidential term extended to 6 years, staženo z : <http://www.cnn.com/2008/world/europe/12/30/russia.presidential.term.extension/index.html>, 12.1.2010.

Zatímco první, ke kterému je možné řadit subjekty spojené s Jegorem Gajdarem - VR, DVR, či později SPS, je známý zejména prosazováním radikálních ekonomických reforem, druhý proud v 90. letech reprezentovala zejména strana Jabloko, jejíž klíčovou postavou byl Grigorij Javlinskij, přičemž tento subjekt pojem liberalismu pojal především jako společensko-politickou, a nikoli pouze ekonomickou, záležitost. Z pohledu moderního evropského liberalismu tedy Jabloko lze vnímat jako autentičtějšího představitele tohoto politického směru v ruském prostředí.

Již od založení tohoto subjektu byly jeho klíčovými programovými prioritami například záležitosti jako je právní stát, či vybudování funkční občanské společnosti, v dalším z programových dokumentů přijatých v průběhu 90. let tato strana dokonce prosazovala zavedení parlamentního režimu. Vše uvedené tedy nasvědčuje tomu, že Jabloko ve skutečnosti bylo jedinou skutečnou demokraticky - míněno pro liberální demokracii - orientovanou silou.

Avšak, vezmeme-li v úvahu politické prostředí Jelcinova, či později Putinova Ruska, tak jak to bylo popsáno výše, nelze, než dojít k závěru, že takové subjekty, prosazující místní politické kultuře spíše cizí myšlenky, příliš nadějí na výrazný úspěch neměly.

Nicméně, padla-li zmínka o dvou ruských prezidentech, je třeba zmínit i fakt, že se v podstatě jednalo o odlišné politické systémy, přičemž v případě prvního z nich není sporné, že se vyskytovala určitá míra svobody, deficit demokracie však byl zásadní, jelikož parlament hrál v rámci politického systému malou roli.

Za vlády druhého ruského prezidenta však dochází k drastickému omezení řady záležitosti, jež v 90. letech byly významnými atributy společenského života, zejména však k potlačování opozičních aktivit, a utužování mocenských pozic režimu.

Jedním z posledních projevů rozchodu s předchozí mocenskou garniturou bylo nepochybně i rozhodnutí zavést poměrný volební

system pro volby dolní komory, avšak s relativně vysokou vstupní klauzulí. Tímto byla v podstatě dokončena politická transformace - přeměna z hybridního, i když na svobodě založeného, politického systému na systém nesvobodný, avšak stabilní a formálně demokratický.

Nicméně, změna volebního systému roku 2005, měla i další politické důsledky. Liberálně orientované strany, konkrétně SPS a Jabloko, ve volbách roku 2007 zcela propadly a poprvé od konání voleb v samostatném Rusku se z nich tak staly mimoparlamentní subjekty. Nicméně toto nutně neznamená, že by z ruské politiky zcela vymizela liberální ideologie, neboť Vladimir Putin - jenž poněkud paradoxně i sám v ruské politice začínal jako liberál²⁴³ - za svého nástupce v úřadu prezidenta určil liberálnějšího kandidáta.

Co se však týče ruských liberálních stran, pomineme-li výše uvedené výsledky Jabloka v loňských komunálních volbách, je možné říci, že klíčovým předělem v jejich dalším politickém působení budou následující parlamentní volby, které je zároveň možné označit i za test demokracie v nových ruských politických podmínkách, jelikož se v těchto volbách, byť nepřímo, bude rozhodovat i o obsazení funkce předsedy vlády, či dokonce eventuálně o jejím stranickém složení.

Pokud by totiž došlo k rozšíření stranického spektra, mohlo by to znamenat i složitější průběh formování vlády. Tímto by zároveň ruská politika získala novou dimenzi, neboť by v takovém případě bezpochyby vznikla nutnost změny ústavy, konkrétně přenesením těžiště politického systému na půdu parlamentu. Toto by pak ve svém důsledku patrně znamenalo nakročení země k standardní liberální demokracii. Pokud však k takovému vývoji skutečně dojde, je možné konsolidaci politických poměrů očekávat spíše v střednědobém časovém horizontu.

²⁴³ Shevtsova, L.: Russia – Lost in transition : Yeltsin and Putin Legacies, Carnegie endowment for international peace, Washington 2007, str. 44.

Nicméně, nelze v tomto kontextu zapomínat ani na volby dle současného ústavního uspořádání rozhodující, a sice volby prezidentské, které by se měly konat několik měsíců po volbách parlamentních. Nedávné prodloužení volebního období ze čtyř na šest let nelze bagatelizovat, avšak na druhou stranu význam těchto voleb - dokud nebude znám výsledek parlamentních voleb - není třeba přeceňovat, a to zejména z toho důvodu, že roku 2008 nastoupený trend přesunu těžiště politické moci na vládu a prostřednictvím politických stran i parlament může zesilovat, přičemž ani to nelze říct se stoprocentní jistotou.

13. Summary

The main issue, discussed in this master's thesis, is the development of liberal political parties in post-communist Russia. Therefore, in order to analyze the above mentioned subject, it is necessary to outline several key points, related to the main object of the research, undertaken in this paper. Firstly, the matter discussed is the development of liberal parties' ideological position. Secondly, the section devoted to the development of liberal parties is also focused on the electoral results of the liberal parties, in federal elections held in Russia since the adoption of a new constitution.

However, besides the ones named above, in this thesis are considered other no less important issues. Namely, these are the issues related to general development of Russian politics in the past twenty years, since the start of political transition in Russia. One of the most important matters discussed in this part of thesis is the question of political development under late Gorbachev and early Yeltsin, which could be labeled as the transition period.

The period, as analyzed in the first chapter of the thesis, is significant mainly because of the rise of civil society, and a no less important component of democracy, party system. Thus, this period, connected with the rest of Yeltsin era, can be characterised as the period of the

rise of liberalism, particularly because of the fact that many aspects of political system built during the presidency of Boris Yeltsin resembled liberal democracy.

Third thematic section of the paper, related, although not entirely dependent on the previous one, concerns development of russian politics under the rule of Vladimir Putin. In contrast to Yeltsin era, Putin's presidency is characteristic for strengthening the societal role of the state, and thus can be considered highly illiberal.

Taking this into account, it could be stated that one of the most important chapters of this section is the chapter discussing the relations between the russian political culture, and liberalism as ideology. This chapter is significant mainly because of the description of the roots of Putin regime, and, though indirectly, the failure of liberal parties to achieve better results.

Among the chapters concerning the development of russian politics under Putin, another equally significant is the one discussing the prospects for future development of russian political system. This chapter is focused on the events that occurred in the 2007 - 2008 electoral cycle, namely the change in top political positions, and the effect of that change on future development.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Výsledky parlamentních voleb 1993

Název strany	Procentuální zisk z listinné části	Mandáty z listinné části	Mandáty z většinové části	Mandáty celkem	
VR	15, 51 %	40	30	70	
LDPR	22, 92 %	59	5	64	
KPRF	12, 40 %	32	16	48	
APR	7, 99 %	21	12	33	
ŽR	8, 13 %	21	2	23	
Jabloko	7,86 %	20	3	23	
PRES	6, 76 %	18	1	19	
DPR	5, 52 %	14	1	15	
RDDR	4, 08 %	0	4	4	
DiB	0,70 %	0	2	2	
GU	1,93 %	0	1	1	
BR	1,20 %	0	1	1	
Nezávislí		0	146	146	

Zdroje : Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 147, cit. dle Rossijskaja Gazeta, 28.12.1993, str. 1; Bjulleten Central'noj Izbiratel'noj Komissiji Rossijskoj Federacii, č. 1 (12), 1994, str. 67, Results of Previous Elections to the Russian State Duma - 12 December 1993, staženo z : http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php, 27.4.2010

Příloha č. 2 - Výsledky parlamentních voleb 1995

Název strany	Procentuální zisk z listinné části	Mandáty z listinné části	Mandáty z většinové části	Mandáty celkem	
KPRF	22,30 %	99	58	157	
NDR	10,13 %	45	10	55	
LDPR	11,18 %	50	1	51	
Jabloko	6,89 %	31	14	45	
APR	3,78 %	0	20	20	
DVR	3,86 %	0	9	9	
VN	1,61 %	0	9	9	
KRO	4,31 %	0	5	5	
ŽR	4,60 %	0	3	3	
BIR	1,12 %	0	3	3	
VpR	1,94 %	0	3	3	
BPGL	1,61 %	0	2	2	
RR	4,53 %	0	1	1	
SuR	4,00 %	0	1	1	
BSG	1,00 %	0	1	1	
UR	1,60 %	0	1	1	
Nezávislí		0	77	77	
Ostatní	6,60 %	0	6	6	

Zdroje : Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 153, cit. dle Segodnya, 27 December 1995, p. 2, Moscow News, No. 51 (29 december 1995), p. 2, Segodnya, 30 December 1995, p. 1, OMRI Daily Digest, No. 1, Part 1 (2 January 1996), Results of Previous Elections to the Russian State Duma - 17 December 1995, staženo z : http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php, 27.4.2010

Příloha č. 3 - Výsledky parlamentních voleb 1999

Název strany	Procentuální zisk z listinné části	Mandáty z listinné části	Mandáty z většinové části	Mandáty celkem	
KPRF	24, 29 %	67	46	113	
Jednota	23, 32 %	64	9	73	
OVR	13, 33 %	37	31	68	
SPS	8, 52 %	24	5	29	
Jabloko	5, 93 %	16	4	20	
LDPR	5, 98 %	17	0	17	
NDR	1, 20 %	0	7	7	
DPA	0,59 %	0	2	2	
RNS	0, 37 %	0	2	2	
RSP	0, 24 %	0	1	1	
DN	0, 10 %	0	1	1	
PP	1, 98 %	0	1	1	
KRO	0, 62 %	0	1	1	
BNF	0, 56 %	0	1	1	
Nezávislí		0	114	114	

Zdroje : Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 160, cit. dle Vestnik Central'noj Izbiratel'noj Komissiji Rossijskoj Federacii, č. 1 (91), 2000, str. 231, Nezavisimaja Gazeta, 30.12.1999, str. 1; Results of Previous Elections to the Russian State Duma - 19 December 1999, staženo z : http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php, 27.4.2010

Příloha č. 4 - Výsledky parlamentních voleb 2003

Název strany	Procentuální zisk z listinné části	Mandáty z listinné části	Mandáty z většinové části	Mandáty celkem	
ER	37, 57 %	120	102	222	
KPRF	12, 61 %	40	12	52	
Rodina	9, 02 %	29	8	37	
LDPR	11, 45 %	36	0	36	
NP	1, 20 %	0	17	17	
Jabloko	4, 30 %	0	4	4	
SPS	3, 97 %	0	3	3	
PVR - RPŽ	1, 90 %	0	3	3	
APR	3, 60 %	0	2	2	
NK - AR	0, 80 %	0	1	1	
VR - ES	0, 30 %	0	1	1	
RPP - PSS	3, 10 %	0	1	1	
Nezávislí		0	68	68	

Zdroje : Sakwa, R. : Putin : Russia's choice, Routledge, New York 2008, str. 111, cit. dle Central Electoral Commission, Vybory Deputatov Gosudarstvennoj Dumy Federalnogo Sobranija Rossijskoj Federacii 2003 : elektoral'naja statistika (Moskva : Ves' Mir 2004), str. 29, 141, 192, [www. izbirkom.ru/way/1269570/vyboryrefer_obj](http://www.izbirkom.ru/way/1269570/vyboryrefer_obj), přístup 13.1. 2004, Results of Previous Elections to the Russian State Duma - December 2003, staženo z : http://www.russiavotes.org/duma/duma_elections_93-03.php, 27.4.2010

Příloha č. 5 - Výsledky parlamentních voleb 2007

Název strany	Volební výsledek	Počet poslanců
ER	64,30 %	315
KPRF	11,57 %	57
LDPR	8,14 %	40
SR	7,74 %	38
APR	2,30 %	
Jabloko	1,59 %	
GS	1,05 %	
SPS	0,96 %	
PR	0,89 %	
PSS	0,22 %	
DPR	0,13 %	

Zdroj : Central'naja Izbiratel'naja Kommissija Rossijskoj Federacii - Rezul'taty vyborov - Vybory Deputatov Gosudarstvennoj Dumy Federalnogo Sobranija Rossijskoj Federacii pjatogo soziva, staženo z : http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&tvd=100100021960186&vrn=100100021960181®ion=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&vibid=100100021960186&type=242, 1.5.2010

Příloha č. 6 - Výsledky prezidentských voleb 1996

Jméno kandidáta	1. kolo	2. kolo
Boris Jelcin	35, 28 %	53, 82 %
Gennadij Zjuganov	32, 03 %	40, 31 %
Alexandr Lebed'	14, 52 %	
Grigorij Javlinskij	7, 34 %	
Vladimir Žirinovskij	5, 70 %	
Ostatní	2, 16 %	

Zdroje : Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 156, cit. dle Rossijskaja Gazeta, 22.06.1996, str. 1; Vestnik Central'noj Izbiratel'noj Komissiji Rossijskoj Federacii, č. 14 (34), 1996, Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 156, cit. dle Rossijskaja Gazeta, 10.07.1996, str. 1; Vestnik Central'noj Izbiratel'noj Komissiji Rossijskoj Federacii, č. 16 (36), 1996

Příloha č. 7 - Výsledky prezidentských voleb 2000

Jméno kandidáta	Volební výsledek
Vladimir Putin	52, 94 %
Gennadij Zjuganov	29, 21 %
Grigorij Javlinskij	5, 80 %
Aman Tulejev	2, 95 %
Vladimir Žirinovskij	2, 70 %
Konstantin Titov	1, 47 %
Ella Pamfilova	1, 01 %
Stanislav Govoruchin	0, 44 %
Jurij Skuratov	0, 42 %
Alexej Podberežkin	0, 13 %
Umar Džabrailov	0, 10 %

Zdroj : Sakwa, R. : Russian politics and society, Routledge, London 2002, str. 163, cit. dle Vestnik Central'noj Izbiratel'noj Komissiji Rossijskoj Federacii, č. 13 (103), 2000, str. 63 - 65, Rossijskaja Gazeta, 7.4.2000, str. 3

Příloha č. 8 - Výsledky prezidentských voleb 2004

Jméno kandidáta	Volební výsledek
Vladimir Putin	71,31 %
Nikolaj Charitonov	13,69 %
Sergej Glazjev	4,10 %
Irina Chakamada	3,84 %
Oleg Malyškin	2,02 %
Sergej Mironov	0,75 %

Zdroje : Sakwa, R. : Putin : Russia's choice, Routledge, New York 2008, str. 116, cit. dle Central Electoral Commission, Vybory Prezidenta Rossijskoj Federacii 2004 : elektoral'naja statistika (Moskva : Ves' Mir 2004), str. 106, Central Electoral Commission [www. pr2004.cikrf.ru/index.html](http://www.pr2004.cikrf.ru/index.html), přístup 25.3. 2004

Příloha č. 9 - Výsledky prezidentských voleb 2008

Jméno kandidáta	Volební výsledek
Dmitrij Medveděv	70, 28 %
Gennadij Zjuganov	17, 72 %
Vladimir Žirinovskij	9,35 %
Andrej Bogdanov	1, 30 %

Zdroj : Central'naja Izbiratel'naja Kommissija Rossijskoj Federacii -Naimenovanije Izbiratel'noj kommissii, staženo z :
http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&tvd=100100022249920&vrn=100100022176412®ion=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&vbid=100100022249920&type=226, 19.12.2009

Příloha č. 10 - seznam použitých zkratk

APR - Agrární strana Ruska

BIR - Blok Ivana Rybkina

BNF - Blok Nikolajev - Fjodorov

BPGL - Blok Pamfilova - Gurov - Lysenko

BR - Budoucnost Ruska

BSG - Blok Stanislava Govoruchina

DDR - Hnutí Demokratické Rusko

DiB - Důstojnost a charita

DN - Duchovní dědictví

DPA - Hnutí na podporu armády

DPR - Demokratická strana Ruska

DVR - Demokratická volba Ruska

ER - Jednotné Rusko

FPDR - Federální strana Demokratické Rusko

GS - Občanská Síla

GU - Občanská Unie

KPRF - Komunistická strana Ruské Federace

KRO - Kongres Ruských Občin

LDPR - Liberálně Demokratická strana Ruska

NDR - Náš Dům Rusko

NK - AR - Nový Kurs - Automobilní Rusko

NP - Národní strana

OVR - Vlast - celé Rusko

Příloha č. 10 - seznam použitých zkratk - pokračování

PP - Strana Důchodců

PR - Ruští vlastenci

PRES - Strana Ruské Jednoty a shody

PSS - Strana sociální spravedlnosti

PVR - RPŽ - Strana znovuzrození Ruska - Ruská strana života

RDDR - Ruské hnutí demokratických reforem

RDP "Jabloko" - Ruská Demokratická strana "Jabloko"

RNS - Ruský národní svaz

RODP "Jabloko" - Ruská Sjednocená Demokratická strana "Jabloko"

RPP - PSS - Ruská strana důchodců - Strana sociální spravedlnosti

RR - Dělníci Ruska

RSP - Ruská Socialistická stran

SPS - Svaz Pravicových Sil

SR - Spravedlivé Rusko

SuR - Dělnická samospráva

UR - Unie práce

VpR - Kupředu Rusko

VR - Volba Rusko

VR - ES - Velké Rusko - Euroasijský svaz

ŽR - Ruské ženy

Bibliografie :

Literatura monografická :

V. Hloušek , L. Kopeček (eds.) : Demokracie, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2003

J. Holzer : Politické strany Ruska, CDK, Brno 2004

P. Lentini (ed.) : Elections and political order in Russia : the implications of the 1993 elections to the federal assembly, Central European University Press, Budapest 1995

M. Makfol, N. Petrov, A. Rjabov (eds.) : Rossija v izbiratel'nom cikle 1999-2000 godov, Gendal'f, Moskva 2000

R. Sakwa : Gorbachev and his reforms, 1985 – 1990, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1991

L. Shevtsova : Putin's Russia, Carnegie endowment for international peace, Washington 2005

L. Shevtsova : Russia – Lost in transition : Yeltsin and Putin Legacies, Carnegie endowment for international peace, Washington 2007

L. Shevtsova : Yeltsin's Russia : Myths and reality, Carnegie endowment for international peace, Washington 1999

M. Švankmajer a kol. : Dějiny Ruska, NLN, Praha 2004

A. I. Zevelev, V. V. Šelochajev, J. P. Sviridenko (eds.) : Političeskije partii Rossii : Istorija i sovremennost', ROSSPEN, Moskva 2000

Literatura obecná :

Z. Koudelka, R. Vlčková : Ústavní systém Ruska : Ústava Ruské federace, Masarykova Univerzita, Brno 1996

M. McFaul : Russia's unfinished revolution, Cornell University press, New York 2001

R. Sakwa : Putin : Russia's choice, Routledge, New York 2008

R. Sakwa : Russian politics and society, Routledge, London 2002

Paměti :

J. Gajdar : Dni poraženij i pobed, Vagrius, Moskva 1997

B. Jelcin : Prezidentský maraton, Otakar II, Praha 2000

Periodické zdroje :

R. Rose, E. Tikhomirov, W. Mishler : Understanding Multi – party Choice : The 1995 Duma election, in : Europe – Asia studies, vol. 49, no.5, 1997, pp. 799 - 823

R. Sakwa : The Russian elections of december 1993, in : Europe – Asia studies, vol. 47, no.2, 1995, pp.195 – 227

M. A. Smith : Sovereign Democracy : the Ideology of Yedinaya Rossiya, Conflict Studies Research Centre, August 2006, ISBN 1 - 905058 - 82 – 9

J. Squier : Civil Society and the Challenge of Russian Gosudarstvennost, in : Demokratizatsiya, vol. 10, no. 2, 2002, pp. 166 - 182

T. I. Zajceva : V zaščitu ruskogo liberalizma, in : Polis, Političeskije isledovanija, no. 1, 2006, pp. 175 - 182

Internetové zdroje :

www.chernobylee.com - blog a zpravodajský server zabývající se černobylskou katastrofou, ale i jinými východoevropskými záležitostmi

www.cnn.com - on-line zpravodajský server

www.electoralgeography.com - on-line databáze výsledků parlamentních a prezidentských voleb z hlediska volební geografie

www.en.rian.ru - stránky tiskové agentury RIA Novosti v anglickém jazyce

www.en.wikipedia.org - Wikipedie, otevřená encyklopedie

www.globalpost.com - on-line zpravodajský server

www.izbirkom.ru - stránky ústřední volební komise Ruské Federace

www.parties-and-elections.de - on-line databáze výsledků parlamentních voleb v evropských zemích

www.partinform.ru - stránky týdeníku mapujícího činnost ruských politických organizací

www.pravoedelo.ru - stránky politické strany „Pravé Dílo“

www.sps.ru - stránky politické strany „Svaz Pravicových Sil“

www.yabloko.ru - stránky politické strany „Jabloko“

